

Geografia

**PODSTAWA PROGRAMOWA
PROGRAM NAUCZANIA
PRZYKŁADOWE SCENARIUSZE LEKCJI
PROPOZYCJE KART PRACY DLA UCZNIA**

***Teraz*
GEOGRAFIA**

**pod redakcją
Grażyny Wnuk**

szkoła ponadgimnazjalna

**z a k r e s
p o d s t a w o w y**

© Copyright by SOP Oświatowiec Toruń 2012

I. Kształcenie geograficzne w Podstawie Programowej Kształcenia Ogólnego w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej – zakres podstawowy

GEOGRAFIA

III etap edukacyjny

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Korzystanie z różnych źródeł informacji geograficznej

Uczeń:

- 1) dokonuje obserwacji i pomiarów w terenie;
- 2) potrafi korzystać z planów, map, fotografii, rysunków, wykresów, danych statystycznych, tekstów źródłowych oraz technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu gromadzenia, przetwarzania i prezentowania informacji geograficznych.

II. Identyfikowanie związków i zależności oraz wyjaśnianie zjawisk i procesów

Uczeń:

- 1) posługuje się podstawowym słownictwem geograficznym w toku opisywania oraz wyjaśniania zjawisk i procesów zachodzących w środowisku geograficznym;
- 2) identyfikuje związki i zależności w środowisku przyrodniczym, gospodarce i życiu społecznym w różnych skalach przestrzennych (lokalnej, regionalnej, krajowej, globalnej);
- 3) rozumie wzajemne relacje przyroda-człowiek;
- 4) wyjaśnia zróżnicowanie przestrzenne warunków środowiska przyrodniczego oraz działalności człowieka na Ziemi.

III. Stosowanie wiedzy i umiejętności geograficznych w praktyce

Uczeń:

- 1) wykorzystuje wiedzę i umiejętności geograficzne w celu lepszego rozumienia współczesnego świata i swojego w nim miejsca;
- 2) stosuje wiadomości i umiejętności geograficzne w życiu codziennym, m.in. w racjonalnym wykorzystaniu zasobów środowiska.

IV. Kształtowanie postaw

Uczeń rozwija w sobie:

- 1) ciekawość świata poprzez zainteresowanie własnym regionem, Polską, Europą i światem;
- 2) świadomość wartości i poczucie odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze i kulturowe własnego regionu i Polski;
- 3) patriotyzm i poczucie tożsamości (lokalnej, regionalnej, narodowej) przy jednoczesnym poszanowaniu innych narodów i społeczności – ich systemów wartości i sposobów życia.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

1. Mapa – umiejętności czytania, interpretacji i posługiwania się mapą

Uczeń:

- 1) wykazuje znaczenie skali mapy w przedstawianiu różnych informacji geograficznych na mapie; posługuje się skalą mapy do obliczenia odległości w terenie;
- 2) odczytuje z map informacje przedstawione za pomocą różnych metod kartograficznych;
- 3) posługuje się w terenie planem, mapą topograficzną, turystyczną, samochodową (m.in. orientuje mapę oraz identyfikuje obiekty geograficzne na mapie i w terenie);
- 4) identyfikuje położenie i charakteryzuje odpowiadające sobie obiekty geograficzne na fotografiach, zdjęciach lotniczych i satelitarnych oraz mapach topograficznych;
- 5) dobiera odpowiednią mapę w celu uzyskania określonych informacji geograficznych;
- 6) określa położenie geograficzne oraz matematyczno-geograficzne punktów i obszarów na mapie;
- 7) lokalizuje na mapach (również konturowych) kontynenty oraz najważniejsze obiekty geograficzne na świecie i w Polsce (niziny, wyżyny, góry, rzeki, jeziora, wyspy, morza, państwa itp.);
- 8) analizuje i interpretuje treści map ogólnogeograficznych, tematycznych, turystycznych;
- 9) projektuje i opisuje trasy podróży na podstawie map turystycznych, topograficznych i samochodowych.

2. Kształt, ruchy Ziemi i ich następstwa

Uczeń:

- 1) podaje główne cechy kształtu i wymiarów Ziemi; odczytuje współrzędne geograficzne na globusie;
- 2) posługuje się ze zrozumieniem pojęciami: ruch obrotowy Ziemi, czas słoneczny, czas strefowy; podaje cechy ruchu obrotowego; wyjaśnia, dlaczego zostały wprowadzone strefy czasowe i granica zmiany daty; posługuje się mapą stref czasowych do określania różnicy czasu strefowego i słonecznego na Ziemi;
- 3) podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi; przedstawia (wykorzystując również własne obserwacje) zmiany w oświetleniu Ziemi oraz w długości trwania dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych i porach roku;
- 4) podaje najważniejsze geograficzne następstwa ruchów Ziemi.

3. Wybrane zagadnienia geografii fizycznej

Uczeń:

- 1) charakteryzuje wpływ głównych czynników klimatotwórczych na klimat;
- 2) charakteryzuje na podstawie wykresów lub danych liczbowych przebieg temperatury powietrza i opadów atmosferycznych w ciągu roku w wybranych stacjach meteorologicznych położonych w różnych strefach klimatycznych; oblicza amplitudę i średnią temperaturę powietrza; wykazuje na przykładach związek między wysokością Słońca a temperaturą powietrza;

- 3) wykazuje zróżnicowanie klimatyczne Ziemi na podstawie analizy map temperatury powietrza i opadów atmosferycznych oraz map stref klimatycznych na Ziemi;
- 4) podaje na podstawie map tematycznych zależności między strefami oświetlenia Ziemi a strefami klimatycznymi oraz wykazuje wpływ klimatu na zróżnicowanie roślinności i gleb na Ziemi;
- 5) podaje główne cechy płytowej budowy litosfery; wykazuje związki pomiędzy płytową budową litosfery a występowaniem zjawisk wulkanicznych i trzęsień ziemi;
- 6) posługuje się ze zrozumieniem pojęciem wietrzenia i erozji; przedstawia rzeźbotwórczą rolę wód płynących, fal morskich, wiatru, lądolodów i lodowców górskich;
- 7) rozpoznaje i opisuje w terenie formy rzeźby powstałe w wyniku działania czynników rzeźbotwórczych.

4. Położenie i środowisko przyrodnicze Polski

Uczeń:

- 1) charakteryzuje, na podstawie map różnej treści, położenie własnego regionu w Polsce oraz położenie Polski na świecie i w Europie; opisuje podział administracyjny Polski; podaje nazwy i wskazuje na mapie województwa oraz ich stolice;
- 2) opisuje najważniejsze wydarzenia (obrazy) z przeszłości geologicznej Polski: powstanie węgla kamiennego, powstawanie gór, zalewy mórz, zlodowacenia; wykazuje zależności pomiędzy współczesną rzeźbą Polski a wybranymi wydarzeniami geologicznymi;
- 3) rozpoznaje główne rodzaje skał występujących we własnym regionie i w Polsce; wskazuje na mapie najważniejsze obszary ich występowania; podaje przykłady wykorzystania skał w różnych dziedzinach życia człowieka;
- 4) podaje główne cechy klimatu Polski; wykazuje ich związek z czynnikami je kształtującymi; wyjaśnia mechanizm powstawania wiatru halnego i bryzy morskiej;
- 5) wymienia główne rodzaje zasobów naturalnych Polski i własnego regionu: lasów, wód, gleb, surowców mineralnych; korzystając z mapy, opisuje ich rozmieszczenie i określa znaczenie gospodarcze.

5. Ludność Polski

Uczeń:

- 1) wyjaśnia i poprawnie stosuje podstawowe pojęcia z zakresu demografii: przyrost naturalny, urodzenia i zgony, średnia długość życia;
- 2) odczytuje z różnych źródeł informacji (m.in. rocznika statystycznego oraz piramidy płci i wieku) dane dotyczące: liczby ludności Polski, urodzeń, zgonów, przyrostu naturalnego, struktury płci, średniej długości życia w Polsce; odczytuje wielkość i główne kierunki migracji z Polski i do Polski;
- 3) charakteryzuje, na podstawie map gęstości zaludnienia, zróżnicowanie rozmieszczenia ludności w Polsce i zamieszkiwanym regionie oraz wyjaśnia te różnice czynnikami przyrodniczymi, historycznymi, ekonomicznymi;
- 4) wykazuje różnice w strukturze zatrudnienia ludności w Polsce i we własnym regionie;
- 5) podaje główne, aktualne problemy rynku pracy w Polsce i we własnym regionie;
- 6) analizuje, porównuje, ocenia rozmieszczenie i wielkość miast w Polsce i zamieszkiwanym regionie; wyjaśnia przyczyny rozwoju wielkich miast w Polsce.

6. Wybrane zagadnienia geografii gospodarczej Polski

Uczeń:

- 1) wyróżnia główne cechy struktury użytkowania ziemi, wielkości i własności gospodarstw rolnych, zasiewów i hodowli w Polsce na podstawie analizy map, wykresów, danych liczbowych;
- 2) podaje przyczyny zróżnicowania w rozmieszczeniu wybranych upraw (pszenicy, ziemniaków, buraków cukrowych) oraz chowu bydła i trzody chlewnej w Polsce;
- 3) przedstawia, na podstawie różnych źródeł informacji, strukturę wykorzystania źródeł energii w Polsce i ocenia jej wpływ na stan środowiska przyrodniczego;
- 4) wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w przemyśle w Polsce i we własnym regionie oraz wskazuje najlepiej rozwijające się obecnie w Polsce gałęzie produkcji przemysłowej;
- 5) rozróżnia rodzaje usług; wyjaśnia szybki rozwój wybranych usług w Polsce i we własnym regionie;
- 6) wykazuje na przykładach walory turystyczne Polski oraz opisuje obiekty znajdujące się na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości;
- 7) opisuje na podstawie map i wyjaśnia zróżnicowanie gęstości i jakości sieci transportowej w Polsce i wykazuje jej wpływ na rozwój innych dziedzin działalności gospodarczej;
- 8) wykazuje konieczność ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego w Polsce; wymienia formy jego ochrony, proponuje konkretne działania na rzecz jego ochrony we własnym regionie.

7. Regiony geograficzne Polski

Uczeń:

- 1) wskazuje na mapie główne regiony geograficzne Polski;
- 2) charakteryzuje, na podstawie map tematycznych, środowisko przyrodnicze głównych regionów geograficznych Polski, ze szczególnym uwzględnieniem własnego regionu (również na podstawie obserwacji terenowych);
- 3) opisuje, na podstawie map tematycznych, najważniejsze cechy gospodarki regionów geograficznych Polski oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi;
- 4) przedstawia, np. w formie prezentacji multimedialnej, walory turystyczne wybranego regionu geograficznego, ze szczególnym uwzględnieniem jego walorów kulturowych;
- 5) projektuje i opisuje, na podstawie map turystycznych, tematycznych, ogólnogeograficznych i własnych obserwacji terenowych, podróż wzdłuż wybranej trasy we własnym regionie, uwzględniając walory przyrodnicze i kulturowe;
- 6) przedstawia główne cechy położenia oraz środowiska przyrodniczego Morza Bałtyckiego; wykazuje znaczenie gospodarcze Morza Bałtyckiego oraz przyczyny degradacji jego wód.

8. Sąsiedzi Polski – zróżnicowanie geograficzne, przemiany

Uczeń:

- 1) charakteryzuje i porównuje, na podstawie różnych źródeł informacji geograficznej, środowisko przyrodnicze krajów sąsiadujących z Polską; wykazuje ich zróżnicowanie społeczne i gospodarcze;

- 2) wyjaśnia przyczyny dynamicznego rozwoju gospodarczego Niemiec;
- 3) przedstawia współczesne przemiany społeczne i gospodarcze Ukrainy;
- 4) wykazuje zróżnicowanie przyrodnicze, narodowościowe, kulturowe i gospodarcze Rosji;
- 5) przedstawia główne cechy środowiska przyrodniczego, gospodarki oraz formy współpracy z krajem będącym najbliższym sąsiadem regionu, w którym uczeń mieszka.

9. Europa. Relacje przyroda-człowiek-gospodarka

Uczeń:

- 1) wykazuje się znajomością podziału politycznego Europy;
- 2) określa położenie Europy i główne cechy środowiska przyrodniczego na podstawie mapy ogólnogeograficznej i map tematycznych;
- 3) opisuje, na podstawie map tematycznych, zróżnicowanie regionalne, kulturowe, narodowościowe i etniczne współczesnej Europy oraz najważniejsze przyczyny i konsekwencje tego zróżnicowania;
- 4) wykazuje, na podstawie map tematycznych, związki między głównymi cechami środowiska przyrodniczego Europy Północnej a głównymi kierunkami rozwoju gospodarczego;
- 5) wykazuje, na przykładzie rolnictwa Francji lub innego kraju europejskiego, związek pomiędzy warunkami przyrodniczymi a kierunkiem i efektywnością produkcji rolnej; identyfikuje cechy rolnictwa towarowego;
- 6) przedstawia, na podstawie wskazanych źródeł informacji geograficznej, główne kierunki i przyczyny zmian w strukturze przemysłu wybranego regionu (lub okręgu) przemysłowego w Europie Zachodniej;
- 7) przedstawia główne cechy położenia, wielkości, układu przestrzennego oraz znaczenie Paryża lub Londynu jako światowej metropolii;
- 8) wykazuje wpływ gór na cechy środowiska przyrodniczego oraz gospodarkę krajów alpejskich;
- 9) wykazuje związki między rozwojem turystyki w Europie Południowej a warunkami przyrodniczymi oraz dziedzictwem kultury śródziemnomorskiej;
- 10) prezentuje opracowaną na podstawie map, przewodników, Internetu trasę wycieczki po Europie lub jej części.

10. Wybrane regiony świata. Relacje: człowiek-przyroda-gospodarka

Uczeń:

- 1) wykazuje, na podstawie map tematycznych, że kontynent Azji jest obszarem wielkich geograficznych kontrastów;
- 2) przedstawia, na podstawie map tematycznych, warunki przyrodnicze obszarów, na których kształtowały się najstarsze azjatyckie cywilizacje;
- 3) analizuje wykresy i dane liczbowe dotyczące rozwoju ludnościowego i urbanizacji w Chinach; wyjaśnia, na podstawie map tematycznych, zróżnicowanie rozmieszczenia ludności na obszarze Chin; podaje kierunki rozwoju gospodarczego Chin oraz wskazuje zmiany znaczenia Chin w gospodarce światowej;
- 4) wykazuje znaczenie czynników społeczno-kulturowych w tworzeniu nowoczesnej gospodarki Japonii na tle niekorzystnych cech środowiska przyrodniczego;

- 5) wykazuje związek pomiędzy rytmem upraw i „kulturą ryżu” a cechami klimatu monsunowego w Azji Południowo-Wschodniej;
- 6) opisuje kontrasty społeczne i gospodarcze w Indiach; wyjaśnia przyczyny gwałtownego rozwoju nowoczesnych technologii;
- 7) charakteryzuje region Bliskiego Wschodu pod kątem cech kulturowych, zasobów ropy naftowej, kierunków i poziomu rozwoju gospodarczego; wskazuje miejsca konfliktów zbrojnych;
- 8) charakteryzuje na podstawie map tematycznych i wyjaśnia występowanie stref klimatyczno-roślinno-glebowych w Afryce;
- 9) wykazuje, na przykładzie strefy Sahelu, związek pomiędzy formami gospodarowania człowieka a zasobami wodnymi; uzasadnia potrzebę racjonalnego gospodarowania w środowisku charakteryzującym się poważnymi niedoborami słodkiej wody;
- 10) określa związki pomiędzy problemami żywienia, występowaniem chorób (m.in. AIDS) a poziomem życia w krajach Afryki na południe od Sahary;
- 11) wyróżnia główne cechy i przyczyny zróżnicowania kulturowego i etnicznego Ameryki Północnej i Południowej;
- 12) identyfikuje konflikt interesów pomiędzy ekologicznymi skutkami wylesiania Amazonii a jej gospodarczym wykorzystaniem; określa cechy rozwoju i problemy wielkich miast w Brazylii;
- 13) wykazuje związki między gospodarką a warunkami środowiska przyrodniczego w najważniejszych regionach gospodarczych Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej; określa rolę Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej;
- 14) przedstawia, na podstawie map tematycznych, główne cechy gospodarki Australii na tle warunków środowiska przyrodniczego;
- 15) przedstawia cechy położenia i środowiska geograficznego Antarktyki i Arktyki; podaje główne cechy i przyczyny zmian w środowisku przyrodniczym obszarów okołobiegunowych.

GEOGRAFIA

IV etap edukacyjny – zakres podstawowy

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- I. Wykorzystanie różnych źródeł informacji do analizy i prezentowania współczesnych problemów przyrodniczych, gospodarczych, społecznych, kulturowych i politycznych.**
- II. Formułowanie i weryfikowanie hipotez dotyczących problemów współczesnego świata.**
- III. Rozumienie relacji człowiek-przyroda-społeczeństwo w skali globalnej i regionalnej.**

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

1. Współczesne problemy demograficzne i społeczne świata

Uczeń:

- 1) wyróżnia i charakteryzuje obszary o optymalnych i trudnych warunkach do zamieszkania w skali globalnej i regionalnej; formułuje prawidłowości rządzące rozmieszczeniem ludności na świecie;
- 2) charakteryzuje główne procesy demograficzne (fazy przejścia demograficznego i przejścia epidemiologicznego) na przykładzie całego świata i poszczególnych kontynentów;
- 3) klasyfikuje migracje, podaje ich przyczyny i ocenia skutki tego zjawiska; charakteryzuje współczesne kierunki emigracji Polaków i czynniki wpływające na atrakcyjność niektórych państw dla imigrantów;
- 4) wyjaśnia zróżnicowanie procesów urbanizacji na świecie; opisuje procesy tworzenia się aglomeracji miejskich oraz ich formy;
- 5) identyfikuje i wyjaśnia procesy wzrostu liczby ludności oraz ekspansji przestrzennej wielkich metropolii świata (np. poznaje przyczyny powstawania dzielnic nędzy, wzrostu przestępczości, degradacji środowiska przyrodniczego, problemów komunikacyjnych);
- 6) wyjaśnia znaczenie kultury i tradycji regionalnych w procesie różnicowania się regionów pod względem rozwoju społecznego i gospodarczego (np. wyjaśnia rolę tradycji w rozwoju przedsiębiorczości w państwach Azji Południowo-Wschodniej).

2. Zróżnicowanie gospodarcze świata

Uczeń:

- 1) klasyfikuje państwa na podstawie analizy wskaźników rozwoju społecznego i gospodarczego; wyróżnia regiony bogate i biedne (bogatą Północ i biedne Południe) i podaje przyczyny dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów świata;
- 2) ocenia i projektuje różne formy pomocy państwa i organizacji pozarządowych państwom i regionom dotkniętym kryzysem (klęskami ekologicznymi, wojnami, głodem);
- 3) opisuje główne obszary upraw i chowu zwierząt na świecie, wyjaśnia ich zróżnicowanie przestrzenne;
- 4) wyjaśnia, z czego wynikają różnice w wielkości i strukturze spożycia żywności na świecie (uwarunkowania przyrodnicze, kulturowe, społeczne i polityczne, mechanizmy wpływające na nierównomierny rozdział żywności w skali globalnej);
- 5) opisuje zmiany w funkcji obszarów wiejskich na wybranych przykładach (np. w Unii Europejskiej, w regionach turystycznych w państwach rozwijających się); potrafi wyjaśnić szansę i zagrożenia dla środowiska przyrodniczego i mieszkańców poszczególnych regionów, wynikające z procesów przemian zachodzących na terenach wiejskich;
- 6) charakteryzuje kierunki zmian w powierzchni lasów na świecie (w wyniku procesów wylesiania i zalesiania) i podaje przykłady gospodarowania zasobami leśnymi (pozytywne i negatywne);

- 7) charakteryzuje cechy gospodarki morskiej i podaje przykłady wykorzystania oceanu światowego oraz zagrożeń wynikających ze zbyt intensywnej eksploatacji zasobów morskich;
- 8) charakteryzuje i ocenia zróżnicowanie i zmiany struktury wykorzystania surowców energetycznych na świecie; dokonuje oceny zjawiska uzależnienia produkcji energii na świecie od źródeł zaopatrzenia surowców nieodnawialnych, potrafi wyjaśnić twierdzenie „ropa rządzi światem”;
- 9) wyjaśnia, na czym polegają zmiany zachodzące na rynku pracy w skali globalnej i regionalnej, wynikające z rozwoju nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych;
- 10) przedstawia cechy przemysłu wysokiej technologii i podaje przykłady jego lokalizacji na świecie; poznaje nowe funkcje ośrodków przemysłowych i nowe formy przestrzenne - technopolie, klastry i dystrykty przemysłowe;
- 11) charakteryzuje wybrane obszary intensywnie zagospodarowywane turystycznie na świecie; wyjaśnia, dlaczego zmieniają się kierunki wyjazdów turystycznych Polaków; identyfikuje skutki rozwoju turystyki dla środowiska przyrodniczego;
- 12) ocenia rolę nowoczesnych usług komunikacyjnych w funkcjonowaniu gospodarki i w życiu codziennym;
- 13) wyjaśnia zmiany zachodzące w kierunkach i natężeniu ruchu osób i towarów; wskazuje przykłady lokalizacji nowoczesnych terminali i ich rolę w rozwoju regionów;
- 14) podaje przykłady procesów globalizacji i ich wpływu na rozwój regionalny i lokalny;
- 15) wyjaśnia współczesne zmiany na mapie politycznej świata;
- 16) wyjaśnia na wybranych przykładach (w skali lokalnej, regionalnej i globalnej) przyczyny procesów integracyjnych i ich skutki gospodarcze, społeczne i polityczne.

3. Relacja człowiek-środowisko przyrodnicze a zrównoważony rozwój

Uczeń:

- 1) formułuje problemy wynikające z eksploatacji zasobów odnawialnych i nieodnawialnych; potrafi przewidzieć przyrodnicze i pozaprzyrodnicze przyczyny i skutki zakłóceń równowagi ekologicznej;
- 2) charakteryzuje obszary niedoboru i nadmiaru wody na świecie i określa przyczyny tego zróżnicowania (w tym zanieczyszczenia wód); przedstawia projekty rozwiązań stosowanych w sytuacjach braku lub niedoborów wody w różnych strefach klimatycznych;
- 3) rozróżnia przyczyny zachodzących współcześnie globalnych zmian klimatu (ocieplenia globalnego) i ocenia rozwiązania podejmowane w skali globalnej i regionalnej zapobiegające temu zjawisku;
- 4) wykazuje na przykładach, że zbyt intensywne wykorzystanie rolnicze gleb oraz nieumiejętne zabiegi agrotechniczne powodują w wielu częściach świata degradację gleb, co w konsekwencji prowadzi do spadku produkcji żywności, a w niektórych regionach świata do głodu i ubóstwa;
- 5) wykazuje na przykładach pozaprzyrodnicze czynniki zmieniające relacje człowiek-środowisko przyrodnicze (rozszerzanie udziału technologii energooszczędnych, zmiany modelu konsumpcji, zmiany poglądów dotyczących ochrony środowiska).

II. Program nauczania geografii *Teraz geografia* dla szkoły ponadgimnazjalnej – zakres podstawowy

1. Założenia programu

Opracowany program *Teraz geografia* jest przeznaczony dla ucznia szkoły ponadgimnazjalnej, uczącego się geografii w zakresie podstawowym. Zgodnie z wymaganiami nowej podstawy programowej może być wdrażany począwszy od roku szkolnego 2012/2013. Jego realizacja jest przewidziana na 31 godzin dydaktycznych.

Program nauczania jest zgodny z:

1. Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dziennik Ustaw Nr 4, poz. 17 z dnia 15 stycznia 2009 r.);
2. Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 stycznia 2012 roku w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych, Zał. nr 7: Ramowy plan nauczania dla liceum ogólnokształcącego;
3. Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego, programów nauczania i podręczników oraz cofania dopuszczenia (Dziennik Ustaw Nr 89, poz. 730 z dnia 8 czerwca 2009 r.).

W programie przedstawiono zadania szkoły i nauczyciela umożliwiające realizację Podstawy programowej geografii. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania są spójne z proponowanymi treściami oraz osiągnięciami ucznia. Program sugeruje określone procedury osiągania celów oraz przedstawia metody i propozycje kryteriów oceny osiągnięć szkolnych ucznia. Zwraca również uwagę na konieczność indywidualizacji pracy z uczniem.

Uczeń w wyniku realizacji programu pozna i dokona oceny procesów przyrodniczych, społecznych, gospodarczych, politycznych i kulturowych zachodzących na świecie i w jego regionach. Program zakłada propagowanie idei zrównoważonego rozwoju i kształtowanie postaw odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze własnego regionu i całej Ziemi. Realizując program, uczeń dostrzeże związki zachodzące między rozwojem globalnym a rozwojem regionów i życiem każdego człowieka. Uświadomi sobie także, że Ziemia, na której żyjemy stanowi naszą wspólną własność i wszystkim powinno zależeć, aby każdy jej mieszkaniec żył w przyjaznym środowisku przyrodniczym, gospodarczym i społecznym.

2. Zadania szkoły i nauczyciela

Szkoła powinna zapewnić odpowiednie warunki do wdrażania programu. Do ważnych zadań szkoły należy wyposażenie gabinetu geograficznego w niezbędne pomoce dydaktyczne, do których zalicza się: mapy ściennie, atlasy geograficzne, roczniki statystyczne, filmy, foliogramy, literaturę geograficzną. Postuluje się również wyposażenie pracowni w rzutnik multimedialny oraz zapewnienie dostępu do Internetu, co pozwoli na pełniejsze wykorzystanie komputerowych programów edukacyjnych.

Zadaniem szkoły jest ponadto umożliwienie uczniom uczestnictwa w zajęciach dydaktycznych organizowanych poza szkołą, np. na uczelniach, w muzeach i innych obiektach umożliwiających realizację podstawy programowej.

Nauczyciel geografii z kolei powinien dokładnie zapoznać się z Podstawą programową geografii obowiązującą w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej. Wskazane jest zdiagnozowanie osiągnięć szkolnych ucznia „na wejściu” do szkoły ponadgimnazjalnej. Umożliwi to przemyślane zaplanowanie procesu dydaktycznego. Do zadań nauczyciela należy rozwijanie zainteresowań ucznia problemami współczesnego świata i jego regionów. Zajęcia powinny być prowadzone sprawnie i efektywnie, z wykorzystaniem różnych metod i technik pracy oraz aktualnych źródeł informacji geograficznej. Zdobywane przez uczniów wiedza i umiejętności powinny mieć wymiar praktyczny.

Jednym z najważniejszych zadań nauczyciela pozostaje systematyczne i rzetelne ocenianie osiągnięć szkolnych ucznia. Nauczyciel powinien indywidualizować pracę uczniów na lekcjach poprzez stosowanie zróżnicowanych form, metod i technik pracy z uczniem, w zależności od stopnia jego zainteresowania przedmiotem. Uczniowie szczególnie zainteresowani geografją powinni zostać zachęcani do uczenia się geografii w zakresie rozszerzonym.

Wypełnianie przez szkołę i nauczyciela przedstawionych zadań umożliwi uczniowi nabywanie wiedzy i umiejętności określonych przez Podstawę programową i dostosowanie kształcenia do możliwości i zainteresowań danego zespołu klasowego, jak i każdego ucznia.

3. Szczegółowe treści, cele kształcenia i wychowania oraz osiągnięcia ucznia

Lp.	Nr z PP	TREŚCI SZCZEGÓŁOWE	CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA	OSIĄGNIĘCIA UCZNIA
I. WSPÓŁCZESNE PROBLEMY DEMOGRAFICZNE I SPOŁECZNE ŚWIATA				
1	1.1	1. Rozmieszczenie ludności na świecie	▪ prawidłowe stosowanie terminów: <i>gęstość zaludnienia, region koncentracji ludności</i> ▪ wyjaśnianie przyczyn nierównomiernego rozmieszczenia ludności na Ziemi ▪ wskazywanie na mapie obszarów o dużej i małej gęstości zaludnienia ▪ dostrzeganie związku między obszarami koncentracji a warunkami życia ludności	Uczeń: ▪ prawidłowo stosuje terminy: <i>gęstość zaludnienia, region koncentracji ludności</i> ▪ wyjaśnia przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia ludności na świecie ▪ wskazuje na mapie obszary o dużej i małej gęstości zaludnienia ▪ dostrzega związki między obszarami koncentracji a warunkami życia ludności
2	1.2	2. Procesy demograficzne	▪ prawidłowe stosowanie terminów: <i>przyrost naturalny, faza przejścia demograficznego i epidemiologicznego</i> ▪ poznanie faz przejścia demograficznego i epidemiologicznego ▪ wykazanie związków między rozwojem gospodarczym a fazami rozwoju demograficznego oraz epidemiologicznego ▪ wykorzystanie do analizy faz przejścia demograficznego i epidemiologicznego wykresów i danych statystycznych dotyczących np.: przyrostu naturalnego, długości czasu trwania życia ▪ promowanie zdrowego stylu życia	▪ prawidłowo stosuje terminy: <i>przyrost naturalny, faza przejścia demograficznego i epidemiologicznego</i> ▪ wykorzystuje do analizy faz przejścia demograficznego i epidemiologicznego wykresy i dane statystyczne dotyczące np.: przyrostu naturalnego, długości czasu trwania życia ▪ omawia i wyjaśnia różnicowanie przyrostu naturalnego w kolejnych fazach przejścia demograficznego ▪ wymienia fazy przejścia epidemiologicznego i wykazuje ich związek z fazami przejścia demograficznego ▪ wykazuje wpływ różnych czynników na przeciętny czas trwania życia ludności w regionach świata ▪ wymienia współczesne choroby cywilizacyjne i sposoby zapobiegania tym chorobom
3	1.3	3. Kierunki migracji ludności	▪ prawidłowe stosowanie terminów: <i>migracja, emigracja, imigracja, ewakuacja, deportacja, reemigracja, saldo migracji</i> ▪ przedstawienie klasyfikacji migracji ▪ wyjaśnianie przyczyn i skutków migracji ▪ wyjaśnianie zmian w kierunkach migracji Polaków	▪ prawidłowo stosuje terminy: <i>migracja, emigracja, imigracja, ewakuacja, deportacja, reemigracja, saldo migracji</i> ▪ dzieli migracje według różnych kryteriów ▪ przedstawia wybrane przyczyny i skutki migracji ludności ▪ oblicza saldo migracji

cd. 3	—	—	- wykorzystanie map, wykresów, danych statystycznych dotyczących ruchów migracyjnych i salda migracji - obliczanie salda migracji - ocenianie skutków migracji w krajach emigracyjnych i imigracyjnych - kształtowanie postaw tolerancji wobec imigrantów	- wyjaśnia przyczyny atrakcyjności niektórych krajów dla imigrantów - analizuje i ocenia pozytywne i negatywne skutki migracji w krajach emigracyjnych i imigracyjnych - przedstawia współczesne kierunki emigracji Polaków
4	1.4 1.5	4. Zróżnicowanie procesów urbanizacji	- prawidłowe stosowanie terminów: <i>urbanizacja, wskaźnik urbanizacji, suburbanizacja, urbanizacja pozorna, dezurbanizacja, reurbanizacja, semiurbanizacja</i> - dostrzeganie przyczyn zróżnicowania procesów urbanizacyjnych w zależności od rozwoju gospodarczego państwa - dostrzeganie pozytywnych i negatywnych skutków urbanizacji	- prawidłowo stosuje terminy: <i>urbanizacja, wskaźnik urbanizacji, urbanizacja pozorna, suburbanizacja, dezurbanizacja, reurbanizacja, semiurbanizacja</i> - wyjaśnia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji na świecie - przedstawia pozytywne i negatywne skutki procesów urbanizacyjnych na wybranych przykładach, np. powstawanie miejsc pracy, szeroki dostęp do usług, powstawanie dzielnic nędzy, nadmierne obciążenie infrastruktury technicznej
5	1.4 1.5	5. Miasta i ich problemy	- prawidłowe stosowanie terminów: <i>miasto, aglomeracja monocentryczna, aglomeracja policentryczna, megalopolis, metropolia</i> - analizowanie przyczyn tworzenia się różnych typów zespołów miejskich - rozpoznawanie na schematach poszczególnych typów zespołów miejskich - lokalizowanie na mapie świata różnych typów zespołów miejskich - lokalizowanie na mapie największych miast świata - dostrzeganie skutków nadmiernego rozwoju miasta	- prawidłowo stosuje terminy: <i>miasto, aglomeracja monocentryczna, aglomeracja policentryczna, megalopolis, metropolia</i> - wyjaśnia przyczyny eksplozji miast w krajach słabo rozwiniętych gospodarczo w drugiej połowie XX wieku, podaje odpowiednie przykłady - wymienia i wskazuje na mapie największe miasta świata - rozpoznaje na schematach poszczególne typy zespołów miejskich - wskazuje na mapie przykłady różnych typów zespołów miejskich - dostrzega skutki nadmiernego rozwoju miasta
6	1.6	6. Kręgi kulturowe	- prawidłowe stosowanie terminów: <i>kultura, krąg kulturowy, tradycja, cywilizacja</i> - poznanie głównych kręgów kulturowych - wykazanie wpływu tradycji i kultury na życie mieszkańców regionów świata - wskazywanie na mapach kręgów kulturowych	- prawidłowo stosuje terminy: <i>kultura, krąg kulturowy, tradycja, cywilizacja</i> - charakteryzuje wybrane kręgi kulturowe - wykazuje wpływ tradycji i kultury na życie mieszkańców wybranych regionów - wskazuje na mapie kręgi kulturowe

Lp.	Nr z PP	TREŚCI SZCZEGÓŁOWE	CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA	OSIĄGNIĘCIA UCZNIA Uczeń:
cd. 6	1.6	6. Kręgi kulturowe	kształtowanie postaw tolerancji w stosunku do odrębności kulturowej i tradycji mieszkańców różnych regionów	wykazuje postawę tolerancji w stosunku do odrębności kulturowej i tradycji mieszkańców różnych regionów
II. ZRÓŻNICOWANIE GOSPODARCZE ŚWIATA				
7	2.1	7. Dysproporcje w rozwoju społeczno-gospodarczym świata	- prawidłowe stosowanie terminów: <i>produkt krajowy brutto (PKB), produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej, Wskaźnik Rozwoju Społecznego (HDI), bogata Północ, biedne Południe</i> - wyjaśnianie przyczyn zróżnicowania regionów świata pod względem poziomu rozwoju gospodarczego i społecznego - analizowanie i interpretowanie mapy zróżnicowania PKB i HDI w państwach świata - uzasadnianie potrzeby zmniejszania dysproporcji w rozwoju gospodarczym i poziomie życia ludności państw świata	- prawidłowo stosuje terminy: <i>produkt krajowy brutto (PKB), produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej, Wskaźnik Rozwoju Społecznego (HDI), bogata Północ, biedne Południe</i> - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania regionów świata pod względem poziomu rozwoju gospodarczego i społecznego - analizuje i interpretuje mapę zróżnicowania PKB i HDI w państwach świata - uzasadnia potrzebę zmniejszania dysproporcji w rozwoju gospodarczym i poziomie życia ludności państw świata
8	2.2	8. Pomoc regionom dotkniętym kryzysem	- prawidłowe stosowanie terminów: <i>pomoc humanitarna, wolontariat</i> - wyjaśnianie przyczyn występowania sytuacji kryzysowych na świecie - omówienie na przykładach różnych form pomocy regionom dotkniętym kryzysem - poznanie roli organizacji międzynarodowych w udzielaniu pomocy - zbieranie i analizowanie informacji z różnych źródeł dotyczących występowania, przyczyn i skutków kryzysów - ocenianie skuteczności działań międzynarodowych w rejonach kryzysów - wykazanie potrzeby udzielania pomocy regionom dotkniętym kryzysem	- prawidłowo stosuje terminy: <i>pomoc humanitarna, wolontariat</i> - podaje przykłady regionów dotkniętych kryzysem - wyjaśnia na wybranych przykładach przyrodnicze i pozaprzyrodnicze przyczyny występowania sytuacji kryzysowej, np. braku wody, głodu, konfliktu zbrojnego - wskazuje na mapie wybrane regiony dotknięte kryzysem - proponuje różne formy udzielania pomocy regionom dotkniętym kryzysem - podaje przykłady organizacji międzynarodowych zajmujących się udzielaniem pomocy oraz przedstawia zakres ich działalności - ocenia skuteczność działań międzynarodowych w niesieniu pomocy regionom dotkniętym kryzysem

9	2.3	9. Główne obszary upraw i chowu zwierząt	▪ prawidłowe stosowanie terminów: <i>zbiór, plon, gospodarka intensywna, ekstensywna, tradycyjna, towarowa, plantacja</i> ▪ charakteryzowanie głównych regionów rolniczych świata ▪ wykazanie wpływu różnych czynników na kształcenie się obszarów rolniczych świata ▪ wyjaśnianie wpływu sposobów gospodarowania w rolnictwie na wysokość zbiorów i plonów ▪ rozumienie znaczenie rozwoju rolnictwa w wyżywieniu ludności świata i jego regionów	▪ prawidłowo stosuje terminy: <i>zbiór, plon, gospodarka intensywna, ekstensywna, tradycyjna, towarowa, plantacja</i> ▪ wyjaśnia wpływ przyrodniczych i społeczno-ekonomicznych czynników na zróżnicowanie regionów rolniczych świata ▪ dokonuje podziału typów rolnictwa ze względu na różne kryteria ▪ omawia cechy rolnictwa tradycyjnego, towarowego, intensywnego i ekstensywnego ▪ charakteryzuje regiony rolnicze świata wykorzystując mapy upraw i chowu zwierząt ▪ analizuje dane statystyczne (np. wielkości zbiorów i plonów, stosowania nawozów sztucznych, mechanizacji) do określania typów rolnictwa ▪ wyjaśnia znaczenie rozwoju rolnictwa w wyżywieniu ludności świata i jego regionów
10	2.4	10. Zróżnicowanie wyżywienia ludności	▪ prawidłowe stosowanie terminów: <i>niedożywienie, głód, nadwaga, otyłość</i> ▪ wykazanie przyczyn zróżnicowania wyżywienia ludności w krajach bogatych i biednych ▪ poznanie skutków niedoboru i nadmiaru żywności w wybranych regionach świata ▪ analizowanie danych statystycznych dotyczących wyżywienia ludności i długości trwania życia w krajach o zróżnicowanym poziomie rozwoju gospodarczego ▪ dostrzeganie związku między ilością i zróżnicowaniem wyżywienia a długością trwania życia	▪ prawidłowo stosuje terminy: <i>niedożywienie, głód, nadwaga, otyłość</i> ▪ wykazuje przyczyny zróżnicowania wyżywienia ludności w krajach biednych i bogatych ▪ zna skutki niedoboru i nadmiaru żywności w wybranych regionach świata ▪ analizuje dane statystyczne dotyczące wyżywienia ludności i długości trwania życia w krajach o zróżnicowanym poziomie rozwoju gospodarczego ▪ dostrzega związek między ilością i zróżnicowaniem wyżywienia a długością trwania życia
11	2.5	11. Zmiany funkcji obszarów wiejskich	▪ prawidłowe stosowanie terminów: <i>wieś, agroturystyka, funkcja wsi</i> ▪ poznanie przyczyn pojawienia się nowych funkcji wsi ▪ dostrzeganie związków zachodzących między funkcjami wsi a stopniem rozwoju gospodarczego państw ▪ zrozumienie wpływu przemian zachodzących na	▪ prawidłowo stosuje terminy: <i>wieś, agroturystyka, funkcja wsi</i> ▪ zna cechy wsi tradycyjnej i jej współczesne nowe funkcje ▪ dostrzega zależność funkcji wsi od stopnia rozwoju gospodarczego regionów ▪ wymienia czynniki wpływające na zmiany funkcji wsi

Lp.	Nr z PP	TREŚCI SZCZEGÓŁOWE	CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA	OSIĄGNIĘCIA UCZNIA Uczeń:
cd. 11	2.5	11. Zmiany funkcji obszarów wiejskich	terenach wiejskich na środowisko przyrodnicze i jakość życia mieszkańców	- opisuje zmiany funkcji wsi na konkretnych przykładach - wyjaśnia zmiany dla środowiska przyrodniczego i życia mieszkańców danego obszaru, wynikające z przemian zachodzących na terenach wiejskich
12	2.6	12. Kierunki zmian w lesistości regionów	- prawidłowe stosowanie terminów: <i>las równikowy, tajga, lesistość</i> - wykazanie związku między rozmieszczeniem głównych obszarów leśnych świata a warunkami przyrodniczymi i gospodarką człowieka - przedstawienie znaczenia lasów w środowisku przyrodniczym i gospodarce - analizowanie, porównywanie danych dotyczących lesistości kontynentów i państw oraz wyjaśnianie istniejących różnic - uzasadnianie potrzeby zalesiania i ochrony zasobów leśnych	- prawidłowo stosuje terminy: <i>las równikowy, tajga, lesistość</i> - wykazuje związek między rozmieszczeniem głównych obszarów leśnych świata a warunkami przyrodniczymi i gospodarką człowieka - przedstawia znaczenie lasów w środowisku przyrodniczym i gospodarce - analizuje, porównuje dane dotyczące lesistości kontynentów i państw oraz wyjaśnia istniejące różnice - uzasadnia potrzebę zalesiania i ochrony zasobów leśnych
13	2.7	13. Gospodarka morska	- prawidłowe stosowanie terminów: <i>gospodarka morska, kraj „taniej bandery”</i> - rozumienie znaczenia gospodarki morskiej w produkcji żywności i dostępu do zasobów surowców na świecie - poznanie różnorodności odnawialnych, nieodnawialnych, ożywionych i nieożywionych zasobów morskich - analizowanie map dotyczących transportu morskiego i rozmieszczenia portów na świecie - diagnozowanie zagrożeń i analizowanie sposobów ochrony wód Wszechocanu	- prawidłowo stosuje terminy: <i>gospodarka morska, kraj „taniej bandery”</i> - przedstawia przykłady gospodarczego wykorzystania mórz i oceanów - wskazuje na mapie główne łowiska ryb oraz wyjaśnia przyczyny ich występowania - wskazuje na mapie i analizuje przebieg głównych szlaków żeglugi morskiej i lokalizację portów na świecie - wymienia zagrożenia dla ichtiofauny i czystości wód związane z rozwojem gospodarki morskiej - uzasadnia konieczność i przedstawia sposoby ochrony wód i zasobów morskich
14	2.8	14. Zmiany struktury wykorzystywania surowców energetycznych	- prawidłowe stosowanie terminów: <i>nieodnawialne źródła energii, odnawialne źródła energii</i> - przedstawienie podziału źródeł energii	- prawidłowo stosuje terminy: <i>nieodnawialne źródła energii, odnawialne źródła energii</i> - przedstawia podział źródeł energii

cd. 14	—	—	- omawianie, z wykorzystaniem map, rozmieszczenia wybranych surowców energetycznych na świecie - analizowanie, porównywanie oraz wyjaśnianie przyczyn zróżnicowania struktury produkcji energii w wybranych państwach świata - uzasadnianie znaczenia wzrostu wykorzystywania alternatywnych źródeł do produkcji energii	- omawia, wykorzystując mapy gospodarcze, rozmieszczenie wybranych surowców energetycznych na świecie - analizuje, porównuje i wyjaśnia przyczyny zróżnicowania struktury produkcji energii w wybranych państwach świata - uzasadnia znaczenie wzrostu wykorzystywania alternatywnych źródeł do produkcji energii
15	2.10	15. Rozwój przemysłu zaawansowanych technologii	- prawidłowe stosowanie terminów: <i>przemysł zaawansowanych technologii, technopolia, dystrykt, klastr</i> - dostrzeganie współzależności pomiędzy rozwojem przemysłu zaawansowanych technologii a rozwojem gospodarczym państwa - lokalizowanie przykładowych technopolii, dystryktów, klastrów na mapie świata - dostrzeganie wpływu ośrodków zaawansowanych technologii na rozwój regionu	- prawidłowo stosuje terminy: <i>przemysł zaawansowanych technologii, technopolia, dystrykt, klastr</i> - dostrzega zależność pomiędzy lokalizacją przemysłu zaawansowanych technologii a rozwojem gospodarczym państwa - wskazuje na mapie wybrane ośrodki zaawansowanej technologii na świecie - rozdziela technopolie, dystrykty i klastry jako różne formy przestrzennej organizacji przemysłu - wykazuje wpływ ośrodków zaawansowanych technologii na rozwój regionu
16	2.9	16. Zmiany na rynku pracy	- prawidłowe stosowanie terminów: <i>struktura zatrudnienia, bezrobocie, rynek pracy, drenaż mózgów</i> - porównywanie struktury zatrudnienia w państwach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego - wykazanie wpływu nowoczesnych technologii na zmiany na rynku pracy - poznanie przykładowych zawodów przyszłości - przygotowanie ucznia do funkcjonowania w przyszłości na rynku pracy	- prawidłowo stosuje terminy: <i>struktura zatrudnienia, bezrobocie, rynek pracy, drenaż mózgów</i> - porównuje strukturę zatrudnienia w państwach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego - wykazuje wpływ nowoczesnych technologii na zmiany na rynku pracy - zna przykłady zawodów przyszłości - potrafi dostosować się do zmian na rynku pracy
17	2.11	17. Zagospodarowanie regionów turystycznych. Wyjazdy turystyczne Polaków	- prawidłowe stosowanie terminów: <i>turystyka, region turystyczny, walory turystyczne, agroturystyka, turystyka zrównoważona</i> - charakteryzowanie wybranych obszarów intensywnie zagospodarowanych turystycznie - wyjaśnianie przyczyn zmian kierunków wyjazdów turystycznych Polaków - rozbudzanie ciekawości poznawczej dotyczącej regionów atrakcyjnych turystycznie - analizowanie i interpretowanie informacji	- prawidłowo stosuje terminy: <i>turystyka, region turystyczny, walory turystyczne, agroturystyka, turystyka zrównoważona</i> - zna rodzaje turystyki - omawia wpływ różnych czynników na rozwój turystyki - charakteryzuje walory i infrastrukturę wybranych regionów turystycznych - analizuje i interpretuje informacje dotyczące regionów turystycznych

Lp.	Nr z PP	TREŚCI SZCZEGÓŁOWE	CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA	OSIĄGNIĘCIA UCZNIA Uczeń:
cd. 17	2.11	17. Zagospodarowanie regionów turystycznych. Wyjazdy turystyczne Polaków	z różnych źródeł dotyczących regionów turystycznych i ruchu turystycznego ▪ rozpoznawanie i ocenianie skutków rozwoju turystyki dla środowiska przyrodniczego, życia człowieka i rozwoju gospodarki w regionie turystycznym	▪ charakteryzuje na przykładzie wybranego regionu obszar intensywnie zagospodarowany turystycznie ▪ wymienia i uzasadnia kierunki wyjazdów turystycznych Polaków ▪ przedstawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju turystyki dla środowiska przyrodniczego, życia człowieka i rozwoju gospodarki w regionie turystycznym
18	2.12 2.13	18. Kierunki rozwoju transportu	▪ prawidłowe stosowanie terminów: <i>komunikacja, łączność, transport, logistyka, terminal, gęstość sieci komunikacyjnej</i> ▪ dostrzeganie zmian w rozmieszczeniu i strukturze przewozów ▪ wykazywanie znaczenia transportu i terminali w rozwoju gospodarczym regionów ▪ analizowanie map tematycznych oraz danych statystycznych dotyczących zróżnicowania transportu na świecie ▪ dostrzeganie wpływu unowocześniania transportu na środowisko przyrodnicze, gospodarkę i jakość życia mieszkańców regionu	▪ prawidłowo stosuje terminy: <i>komunikacja, łączność, transport, logistyka, terminal, gęstość sieci komunikacyjnej</i> ▪ przedstawia zmiany zachodzące podczas unowocześniania transportu ▪ uzasadnia znaczenie transportu i terminali w rozwoju gospodarczym regionu ▪ przedstawia i wyjaśnia na podstawie analizy map i danych statystycznych przestrzenne zróżnicowanie różnych rodzajów transportu na świecie ▪ omawia na konkretnych przykładach wpływ unowocześniania transportu na środowisko przyrodnicze, gospodarkę i jakość życia mieszkańców regionu
19	2.12 2.13	19. Unowocześnianie łączności	▪ prawidłowe stosowanie terminów: <i>łączność, satelita telekomunikacyjny, satelita nawigacyjny, telefonia przewodowa, telefonia bezprzewodowa, terminal łączności, Internet</i> ▪ dostrzeganie zmian w rozwoju łączności ▪ wykazywanie roli łączności w życiu człowieka i gospodarce współczesnego świata ▪ analizowanie danych statystycznych dotyczących zróżnicowania dostępu do środków łączności w wybranych krajach świata ▪ dostrzeganie zalet i zagrożeń wynikających	▪ prawidłowo stosuje terminy: <i>łączność, satelita telekomunikacyjny, satelita nawigacyjny, telefonia przewodowa, telefonia bezprzewodowa, terminal łączności, Internet</i> ▪ dostrzega zmiany w rozwoju łączności ▪ wykazuje rolę łączności w życiu człowieka i gospodarce współczesnego świata ▪ analizuje dane statystyczne dotyczące zróżnicowania dostępu do środków łączności w wybranych krajach świata ▪ dostrzega zalety i zagrożenia wynikające

cd. 19	—	—	z szybkości i powszechności przekazywania informacji	z szybkości i powszechności przekazywania informacji
20	2.14	20. Wpływ globalizacji na rozwój regionalny i lokalny	▪ prawidłowe stosowanie terminów: <i>globalizacja, globalista, antyglobalista, alterglobalista, korporacja transnarodowa</i> ▪ wyjaśnianie przyczyn i skutków globalizacji ▪ charakteryzowanie przejawów globalizacji ▪ dostrzeganie pozytywnych i negatywnych skutków globalizacji	▪ prawidłowo stosuje terminy: <i>globalizacja, globalista, antyglobalista, alterglobalista, korporacja transnarodowa</i> ▪ wyjaśnia przyczyny i skutki globalizacji ▪ charakteryzuje przejawy globalizacji ▪ dostrzega pozytywne i negatywne skutki globalizacji
21	2.15	21. Zmiany na mapie politycznej świata	▪ prawidłowe stosowanie terminów: <i>państwo, granica, tendencja separatystyczna, mapa polityczna, wody terytorialne, wyłączna strefa ekonomiczna</i> ▪ poznanie zmian na mapie politycznej świata, zachodzących od połowy XX wieku do czasów współczesnych ▪ wyjaśnianie przyczyn zmian mapy politycznej ▪ dostrzeganie przyczyn i potrzeb narodów zmierzających do utworzenia własnego państwa ▪ czytanie i interpretacja mapy politycznej	▪ prawidłowo stosuje terminy: <i>państwo, granica, tendencja separatystyczna, mapa polityczna, wody terytorialne, wyłączna strefa ekonomiczna</i> ▪ przedstawia zmiany zachodzące od połowy XX wieku do czasów współczesnych na mapie politycznej świata ▪ wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących na mapie politycznej świata ▪ czyta i interpretuje mapę polityczną świata ▪ dostrzega przyczyny i potrzebę narodów zmierzających do utworzenia własnego państwa
22	2.16	22. Procesy integracyjne	▪ prawidłowe stosowanie terminów i nazw geograficznych: <i>integracja, ONZ, UNESCO, IMF, WTO, OECD, UE, NAFTA, NATO</i> ▪ wykazywanie znaczenia integracji w gospodarce i życiu ludności regionów świata ▪ korzystanie z różnych źródeł informacji przy charakterystyce organizacji i ich działalności ▪ omawianie przykładów działalności wybranych organizacji integracyjnych ▪ przedstawienie wkładu organizacji integracyjnych w zachowanie pokoju i niwelowanie różnic w rozwoju gospodarczo-społecznym regionów świata	▪ prawidłowo stosuje terminy i nazwy geograficzne: <i>integracja, ONZ, UNESCO, IMF, WTO, OECD, UE, NAFTA, NATO</i> ▪ wykazuje znaczenie integracji w gospodarce i życiu ludności regionów świata ▪ korzysta z różnych źródeł informacji przy charakterystyce organizacji i ich działalności ▪ podaje przykłady działalności organizacji integracyjnych ▪ przedstawia wkład organizacji integracyjnych w zachowanie pokoju i niwelowanie różnic w rozwoju gospodarczo-społecznym regionów świata
III. RELACJA CZŁOWIEK-ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE A ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ				
23	3.1	23. Skutki eksploatacji zasobów naturalnych	▪ prawidłowe stosowanie terminów: <i>środowisko przyrodnicze, środowisko geograficzne, rozwój zrównoważony</i>	▪ prawidłowo stosuje terminy: <i>środowisko przyrodnicze, środowisko geograficzne, rozwój zrównoważony</i>

Lp.	Nr z PP	TREŚCI SZCZEGÓŁOWE	CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA	OSIĄGNIĘCIA UCZNIA Uczeń:
cd. 23	3.1	23. Skutki eksploatacji zasobów naturalnych	▪ wykazanie współzależności między elementami środowiska przyrodniczego ▪ przedstawienie zmian w środowisku przyrodniczym wynikających z przekształcenia jednego z jego elementów ▪ korzystanie ze źródeł informacji geograficznej dotyczących naruszania równowagi w środowisku przyrodniczym ▪ kształtowanie postaw odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze własnego regionu i całej Ziemi	▪ wykazuje współzależność między elementami środowiska przyrodniczego ▪ przedstawia zmiany w środowisku przyrodniczym wynikające z przekształcenia jednego z jego elementów ▪ korzysta ze źródeł informacji geograficznej dotyczących naruszania równowagi w środowisku przyrodniczym ▪ prezentuje postawę odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze własnego regionu i całej Ziemi
24	3.2	24. Problem dostępu do wody	▪ wyjaśnianie i prawidłowe stosowanie terminów: <i>nadmiar wody, niedobór wody</i> ▪ wyjaśnianie znaczenia wody w życiu i gospodarce człowieka ▪ wyjaśnianie przyczyn występowania obszarów nadmiaru i niedoboru wody ▪ analizowanie danych dotyczących nierównomiernego zużycia wody na świecie ▪ wykazanie wpływu niedoboru wody na rozwój społeczno-gospodarczy i występowanie konfliktów w wybranych regionach świata ▪ rozumienie potrzeby racjonalnego gospodarowania zasobami wody pitnej	▪ wyjaśnia i prawidłowo stosuje terminy: <i>nadmiar wody, niedobór wody</i> ▪ omawia i wyjaśnia przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia zasobów wodnych na Ziemi ▪ wskazuje na mapie obszary nadmiaru i niedoboru wody na świecie oraz wyjaśnia przyczyny ich występowania ▪ podaje przykłady wpływu niedoboru wody na rozwój społeczno-gospodarczy regionów i występowanie konfliktów ▪ wskazuje na mapie świata przykładowe obszary konfliktów o wodę ▪ przedstawia sposoby mające na celu rozwiązanie problemu niedoboru lub braku wody w wybranych regionach świata
25	3.3	25. Globalne zmiany klimatu	▪ prawidłowe stosowanie terminów: <i>efekt cieplarniany, dziura ozonowa, kwaśny opad</i> ▪ wyjaśnianie wpływu czynników przyrodniczych i antropogenicznych na globalne zmiany klimatu ▪ przedstawienie przyczyn, mechanizmu i skutków wzrostu efektu cieplarnianego, powiększania się dziury ozonowej, występowania	▪ wyjaśnia i prawidłowo stosuje terminy: <i>efekt cieplarniany, dziura ozonowa, kwaśny opad</i> ▪ wymienia naturalne i antropogeniczne przyczyny zmian składu powietrza atmosferycznego ▪ wyjaśnia przyczyny, mechanizm i skutki wzrostu efektu cieplarnianego, powiększania się dziury ozonowej, występowania kwaśnych opadów

cd. 25	—	—	- kwaśnych opadów ▪ rozumienie potrzeby współpracy międzynarodowej na rzecz ochrony atmosfery ▪ kształtowanie postawy współodpowiedzialności za stan atmosfery	▪ uzasadnia konieczność współpracy międzynarodowej na rzecz ochrony klimatu oraz podaje przykłady takiej współpracy ▪ uzasadnia konieczność i możliwości ochrony atmosfery przez każdego mieszkańca Ziemi
26	3.4	26. Degradacja i ochrona gleb	▪ prawidłowe stosowanie terminów: <i>gleba, profil glebowy, degradacja gleby, dewastacja gleby, rekultywacja gleby</i> ▪ poznanie przyczyn degradacji i dewastacji gleby ▪ dostrzeganie związków zachodzących między działalnością człowieka a degradacją i dewastacją gleby ▪ analizowanie i interpretowanie map, rysunków i schematów dotyczących degradacji gleby ▪ uświadomienie potrzeby ochrony gleby	▪ prawidłowo stosuje terminy: <i>gleba, profil glebowy, degradacja gleby, dewastacja gleby, rekultywacja gleby</i> ▪ wymienia czynniki wpływające na degradację i dewastację gleby; podaje odpowiednie przykłady ▪ proponuje wybrane sposoby zapobiegania degradacji gleb ▪ analizuje mapy i schematy dotyczące degradacji gleb ▪ rozumie zależność między degradacją gleby a spadkiem produkcji żywności oraz szerzeniem się ubóstwa i głodu
27	3.5	27. Działalność człowieka a zrównoważony rozwój	▪ prawidłowe stosowanie terminów: <i>rozwój zrównoważony, ślad ekologiczny, globalny hektar, recykling</i> ▪ przedstawienie przykładów działań człowieka wpływających na zachowanie zrównoważonego rozwoju ▪ kształtowanie świadomości potrzeby ochrony środowiska przyrodniczego Ziemi dla przyszłych pokoleń	▪ prawidłowo stosuje terminy: <i>rozwój zrównoważony, ślad ekologiczny, globalny hektar, recykling</i> ▪ przedstawia przykłady działań człowieka wpływających na zachowanie zrównoważonego rozwoju ▪ uświadamia sobie potrzebę działania na rzecz zrównoważonego rozwoju oraz zachowania środowiska przyrodniczego Ziemi dla przyszłych pokoleń

4. Sposoby osiągania celów kształcenia

Realizacja programu przewidziana jest na 31 godzin lekcyjnych.

Dział programu	Liczba godzin
Współczesne problemy demograficzne i społeczne świata	6
Zróżnicowanie gospodarcze świata	16
Relacja człowiek-środowisko przyrodnicze a zrównoważony rozwój	5
Lekcje powtórzeniowe	4
Razem godzin	31

Osiąganie przez ucznia wymienionych w programie celów kształcenia wymaga zastosowania określonych **procedur**. Zalicza się do nich formy, metody i techniki pracy oraz system oceniania osiągnięć szkolnych ucznia. Zainteresowaniu ucznia tematem zajęć mają służyć „**pytania wprowadzające**”, znajdujące się na początku każdego rozdziału w podręczniku. Mają one rozbudzić ciekawość poznawczą i zmotywować ucznia do wyjaśniania przyczyn i ustosunkowania się do wybranych problemów współczesnego świata. Przedstawione w programie procedury powinny umożliwić uczniowi aktywne uczestnictwo w procesie edukacyjnym. Uczniowie powinni być wdrażani do samodzielnej pracy oraz do pracy w zespołach zadaniowych. Podczas zajęć uczeń powinien rozwijać zainteresowania oraz kształcić poczucie odpowiedzialności za własną naukę. Ważnym jest przygotowanie ucznia do właściwego **korzystania z różnych źródeł informacji** geograficznej. Nauczyciel, prowadząc zajęcia, powinien również zwracać uwagę na kształtowanie społecznie pożądanых postaw oraz propagowanie idei zrównoważonego rozwoju.

Podstawową formą organizacyjną procesu dydaktyczno-wychowawczego są **zajęcia lekcyjne prowadzone w klasie**. Nauczyciel może pracować z całą klasą, zalecić pracę indywidualną ucznia lub pracę w grupach. Formy prowadzenia zajęć powinny być zróżnicowane i dostosowane do tematu zajęć.

Zajęcia pozaklasowe mogą być organizowane w terenie, instytucjach naukowych, muzeach itp. Powinny one odbywać się według opracowanego scenariusza, połączonego z kartą pracy dla ucznia. Zajęcia powinny być podsumowane, a praca uczniów oceniona.

Ważną rolę w procesie dydaktycznym odgrywa **praca domowa**. Jej zadaniem może być utrwalenie lub poszerzenie treści realizowanych na lekcji. Uczniowie mogą również przygotować informacje, które będą potrzebne do nowej lekcji.

Nauczyciel w procesie dydaktycznym powinien zaplanować stosowanie zróżnicowanych metod i technik pracy z uczniem. Metody oparte o wykład – szczególnie konwencjonalny – powinny być stosowane rzadko i urozmaicane, np. planszą, czy prezentacją multimedialną.

Częściej nauczyciel może stosować – przy współudziale uczniów – pogadankę lub inicjować dyskusję dydaktyczną.

Ważnym elementem każdej lekcji pozostaje praca z atlasem, rocznikiem statystycznym, podręcznikiem lub z tekstem źródłowym.

Scenariusze poszczególnych lekcji powinny uwzględniać kilka różnych technik pracy, do których mogą należeć np. burza mózgów, studium przypadku, analiza SWOT,

gra dydaktyczna, mapa mentalna, portfolio, poster.

Postuluje się, aby wybrane tematy były zrealizowane z elementami projektu edukacyjnego (samodzielnie przez grupy uczniów). Proponuje się również wykorzystywanie w procesie dydaktycznym **technologii informacyjnej**. W zależności od możliwości może być ona wykorzystywana na lekcji lub w pracy domowej.

Program przewiduje korzystanie przede wszystkim z **aktywizujących metod i technik pracy**. Umożliwiają one uczniowi samodzielne zdobywanie wiedzy i umiejętności geograficznych. Zaletą tych metod pozostaje zwiększenie motywacji i skuteczności uczenia się, doskonalenie twórczego myślenia oraz praktycznego operowania przez ucznia nabytą wiedzą.

5. Kryteria oceniania i metody sprawdzania osiągnięć ucznia

Ocenianie osiągnięć szkolnych ucznia z geografii powinno być ściśle powiązane z:

- treściami i wymaganiami zapisanymi w Podstawie programowej,
- wewnątrzszkolnym systemem oceniania obowiązującym w szkole,
- rozporządzeniem MEN dotyczącym oceniania i klasyfikowania uczniów.

Uczniowie w gimnazjum uczyli się geografii według różnych programów nauczania, dlatego pożądane jest **zdiagnozowanie ich osiągnięć szkolnych** na początku roku szkolnego. Podstawą diagnozowania powinny być zapisy wymagań z Podstawy programowej geografii dla gimnazjum.

Do ważnych celów oceniania należy dostarczenie (uczniom, rodzicom, nauczycielowi, dyrekcji) informacji o stopniu osiągnięcia przez ucznia wymagań określonych przez Podstawę programową. Ocenianie może stanowić również motywację dla ucznia do poszerzania własnej wiedzy.

Sprawdzanie i ocenianie prac ucznia pozwala nauczycielowi na określenie słabych i mocnych stron stosowanych metod i technik nauczania. Umożliwi to doskonalenie organizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego, czego rezultatem będzie wzrost efektywności kształcenia.

Szczegółowe wymagania oraz kryteria oceniania powinny zostać podane uczniom na początku roku szkolnego.

Nauczyciel może oceniać:

- **odповідь ustną**, np. precyzję wypowiedzi, poprawność językową, poprawność merytoryczną, zakres treści,
- **pracę pisemną**, np. poprawność rozwiązania zadania, logiczność wypowiedzi, prawidłowość wyniku,
- **prezentację multimedialną/poster**, np. poprawność merytoryczną, estetykę, logiczność, komunikatywny układ treści,
- **wypełnione karty pracy**, np. poprawność merytoryczną wypowiedzi, wynik, estetykę,
- **pracę w grupie**, np. współdziałanie, postawę podczas pracy, prezentację wyników pracy grupy.

Ocena wiedzy i umiejętności ucznia powinna być dokonywana systematycznie. Ważnym sposobem oceniania są prace pisemne, np. **sprawdziany**. Zadania przygotowane lub wybrane przez nauczyciela do sprawdzianu powinny stawiać przed uczniem wymóg korzystania z różnych źródeł informacji, np. map, wykresów, danych statystycznych, tekstów źródłowych itp. Należy zadbać także o wykazanie w przygotowanych zadaniach praktycznej użyteczności wiedzy geograficznej.

Przygotowując zadania, należy uwzględniać zadania zamknięte i otwarte.

Zadania otwarte są stosunkowo łatwe do skonstruowania. Pozwalają uczniowi wykazać się samodzielnością i oryginalnością rozwiązań. Sprawdzają opanowanie czynności w wyższych kategoriach taksonomicznych.

Z kolei **zadania zamknięte** są łatwe do sprawdzania, zapewniają obiektywizm i porównywalność wyników oraz pozwalają na sprawdzenie dużego zakresu treści kształcenia.

Należy dążyć do tego, aby ocenianie wszystkich prac ucznia odbywało się według przygotowanego przez nauczyciela kryterialnego schematu oceniania. Kryteriami oceniania są mierniki, na podstawie których zaliczamy uczniowi odpowiedź.

Ocenianie w szkole ponadgimnazjalnej powinno przygotowywać ucznia do różnych metod i form sprawdzania wiedzy na egzaminie maturalnym oraz do samooceny własnych działań w życiu i w pracy zawodowej.

III. Przykładowe scenariusze zajęć dydaktycznych

Jolanta Deka

Danuta Sawczyńska

SCENARIUSZ 1

Temat: Zagospodarowanie regionów turystycznych. Wyjazdy turystyczne Polaków

Cel główny: Wykazanie wpływu turystyki na rozwój gospodarczy wybranych regionów, warunki życia ich mieszkańców oraz na środowisko przyrodnicze

Cele szczegółowe:

I. Wykorzystanie różnych źródeł informacji do analizy i prezentowania współczesnych problemów przyrodniczych, gospodarczych, społecznych, kulturowych i politycznych

Uczeń:

- analizuje diagramy, wykresy, mapy dotyczące rozwoju turystyki, np. przyjazdów turystów, krajów najchętniej odwiedzanych przez turystów.

II. Formułowanie i weryfikowanie hipotez dotyczących problemów współczesnego świata

Uczeń:

- przedstawia zmiany zachodzące w wybranych regionach intensywnie zagospodarowanych turystycznie,
- wyjaśnia, dlaczego zmieniają się kierunki wyjazdów turystycznych Polaków.

III. Rozumienie relacji człowiek–przyroda–społeczeństwo w skali globalnej i regionalnej

Uczeń:

- przedstawia wpływ rozwoju turystyki na środowisko przyrodnicze wybranych regionów intensywnie zagospodarowanych turystycznie,
- promuje ideę rozwoju turystyki zrównoważonej.

Terminy geograficzne:

- *turystyka*,
- *walory turystyczne*,
- *infrastruktura turystyczna*,
- *turystyka zrównoważona*.

Formy i metody pracy:

- praca indywidualna,
- praca w grupach,
- pogadanka,
- mapa mentalna (myślownia).

Środki dydaktyczne:

- podręcznik,
- atlas geograficzny,
- słownik terminów geograficznych,
- papier A3,
- mazaki.

PRZEBIEG LEKCJI	
I. Część wstępna	
1. Organizacja lekcji	Sprawdzenie obecności. Podanie i omówienie tematu lekcji. Wyjaśnienie celu lekcji i sposobu pracy uczniów.
II. Część główna	
2. Pogadanka na temat źródeł atrakcyjności turystycznej	Uczniowie: • wyjaśniają podane przez nauczyciela terminy: <i>turystyka, walory turystyczne, dostępność turystyczna, atrakcyjność turystyczna</i>, • analizują dane statystyczne dotyczące kierunków i celów wyjazdów turystycznych Polaków.
3. Przeprowadzenie ankiety dotyczącej formy spędzania ostatnich wakacji (załącznik nr 1)	Uczniowie: • podchodzą do plakatu (Załącznik nr 1) i zaznaczają odpowiedzi pionową kreską, • podliczają odpowiedzi i wyciągają wnioski.
4. Praca techniką mapy mentalnej	Uczniowie zostają podzieleni na cztery grupy. Każda grupa to zespół ekspertów jednego regionu turystycznego. Grupa I – Region Śródziemnomorski (Tunezja), Grupa II – Region Alpejski, Grupa III – Region Kalifornii, Grupa IV – Praga. Grupy opracowują mapę mentalną regionu według podanego schematu – (Załącznik nr 2). Prezentacja pracy poszczególnych grup.
III. Część końcowa	
5. Podsumowanie	Uczniowie udzielają odpowiedzi na pytanie: <i>Jaki wpływ ma turystyka na środowisko przyrodnicze, gospodarkę i życie ludności regionu intensywnie zagospodarowanego turystycznie?</i>
6. Zadanie domowe (do wyboru: 1 lub 2)	1. Dokonaj oceny miejsca zamieszkania pod względem turystycznym. Podaj argumenty zachęcające do odwiedzenia tego miejsca. 2. Co należałoby zmienić w Twojej miejscowości, aby stała się ona atrakcyjna pod względem turystycznym?

Załącznik nr 1

Ankieta dotycząca formy spędzania ostatnich wakacji

1. Jak często wyjeżdżasz w celach turystycznych?

☐ rzadziej niż raz w roku

☐ raz w roku

☐ kilka razy w roku

2. Kto decyduje o tym, gdzie wyjeżdżasz?

☐ sam/a

☐ rodzice

☐ koleżanki/koledzy

☐ korzystam z ofert biura turystycznego

3. Gdzie spędziłaś/eś ostatnie wakacje?

☐ w Polsce

☐ w krajach
Europy

☐ na innym
kontynencie

☐ nigdzie
nie wyjeżdżałam/em

4. Co wpłynęło na wybór miejsca Twojego wypoczynku?

- ☐ ciepły klimat
- ☐ piękne krajobrazy
- ☐ ciekawe miejsca: zabytki, parki wodne
- ☐ imprezy kulturalne
- ☐ możliwość uprawiania sportów: narciarstwo, pływanie itp.
- ☐ dostępność dyskotek

5. Który środek transportu wykorzystałaś/eś, aby dostać się do miejsca docelowego?

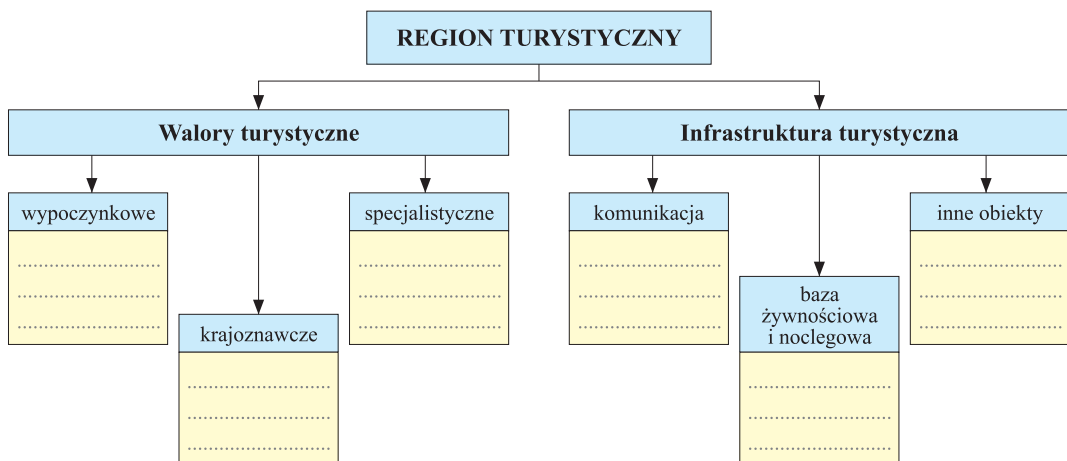
- ☐ samochód osobowy
- ☐ autokar
- ☐ pociąg
- ☐ samolot
- ☐ statek/prom
- ☐ inny środek lokomocji (jaki?)

6. Gdzie byłaś zakwaterowana/byłeś zakwaterowany?

- ☐ w namiocie
- ☐ w domku kempingowym
- ☐ w pensjonacie
- ☐ w schronisku
- ☐ w hotelu
- ☐ u rodziny/przyjaciół

Załącznik nr 2

Grupy opracowują mapę mentalną regionu turystycznego według podanego schematu:

SCENARIUSZ 2

Temat: Kierunki rozwoju transportu

Cel główny: Wykazanie znaczenia unowocześniania infrastruktury transportowej i środków transportu dla rozwoju gospodarczego regionów i życia ludności

Cele szczegółowe:

I. Wykorzystanie różnych źródeł informacji do analizy i prezentowania współczesnych problemów przyrodniczych, gospodarczych, społecznych, kulturowych i politycznych

Uczeń:

- analizuje mapy, wykresy, dane liczbowe dotyczące rozmieszczenia i długości linii kolejowych, kołowych oraz przewozów osób i towarów różnymi środkami transportu.

II. Formułowanie i weryfikowanie hipotez dotyczących problemów współczesnego świata

Uczeń:

- wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozwój infrastruktury transportowej i środków transportu,
- wyjaśnia zmiany zachodzące w strukturze przewozów różnymi środkami transportu w różnych regionach świata.

III. Rozumienie relacji człowiek-przyroda-społeczeństwo w skali globalnej i regionalnej

Uczeń:

- wykazuje wpływ rozwoju transportu na środowisko przyrodnicze, gospodarowanie i życie ludności.

Terminy geograficzne:

- *transport*,
- *łączność*,
- *gęstość sieci transportu*,
- *terminal*,
- *logistyka*.

Formy, metody i techniki prowadzenia zajęć:

- praca indywidualna,
- praca w grupach,
- praca z mapą,
- analiza danych statystycznych,
- „burza mózgów”,
- JIGSAW (metoda stolików zadaniowych).

Środki dydaktyczne:

- podręcznik,
- atlas geograficzny,
- słownik terminów geograficznych.

PRZEBIEG LEKCJI	
I. Część wstępna	
1. Organizacja lekcji	Sprawdzenie obecności. Podanie i omówienie tematu lekcji. Wyjaśnienie sposobu pracy uczniów.
II. Część główna	
2. Technika „burzy mózgów”	Uczniowie ustalają na podstawie pytań nauczyciela: • czynniki przyrodnicze wpływające na rozwój transportu, • czynniki pozaprzyrodnicze wpływające na rozwój transportu.
3. Metoda JIGSAW (stolików zadaniowych)	Uczniowie podzieleni na grupy otrzymują do opracowania zadania dotyczące różnych gałęzi transportu. Grupa I – transport drogowy, Grupa II – transport kolejowy, Grupa III – transport morski, Grupa IV – transport lotniczy. (Załącznik nr 1 i Załącznik nr 2).
III. Część końcowa	
4. Podsumowanie	Uczniowie odpowiadają na pytania zawarte w Załączniku nr 1 .
5. Zadania domowe	Porównaj na podstawie map i danych statystycznych rozwój transportu w Europie Zachodniej i Europie Środkowo-Wschodniej. Wyjaśnij przyczyny różnic.

Załącznik nr 1

Zadania do wykonania dla grupy I

- Określ warunki rozwoju transportu drogowego.
- Wskaż kraje o dużej gęstości dróg kołowych.
- Wymień wady i zalety transportu drogowego.
- Podaj przykłady unowocześniania transportu drogowego.
- Przedstaw wpływ transportu drogowego na środowisko.

Zadania do wykonania dla grupy II

- Określ warunki rozwoju transportu kolejowego.
- Wskaż kraje o dużej i małej gęstości linii kolejowych.
- Wymień wady i zalety transportu kolejowego.
- Podaj przykłady unowocześniania transportu kolejowego.
- Przedstaw wpływ transportu kolejowego na środowisko.

Zadania do wykonania dla grupy III

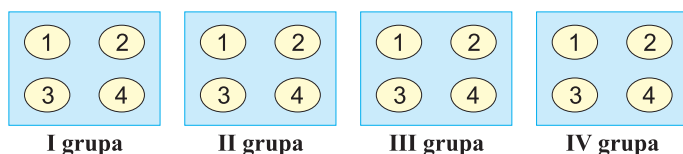
- Określ warunki rozwoju transportu morskiego.
- Wskaż na mapie największe porty morskie na świecie.
- Wymień wady i zalety transportu morskiego.
- Podaj przykłady unowocześniania transportu morskiego.
- Przedstaw wpływ transportu morskiego na środowisko.

Zadania do wykonania dla grupy IV

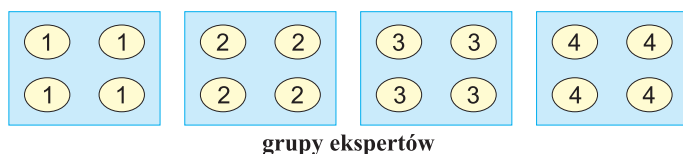
- Określ warunki rozwoju transportu lotniczego.
- Wskaż na mapie największe porty lotnicze na świecie.
- Wymień wady i zalety transportu lotniczego.
- Podaj przykłady unowocześniania transportu lotniczego.
- Przedstaw wpływ transportu lotniczego na środowisko.

Załącznik nr 2

Członkowie grupy, którzy opracowują ten sam rodzaj transportu po 10 minutach spotykają się z członkami pozostałych grup celem przekazania opracowanych treści:

Po 10 minutach uczniowie wracają do wcześniejszych grup i przekazują uzyskane informacje. W ten sposób wszyscy uczą się od siebie:

SCENARIUSZ 3

Temat: Unowocześnianie łączności

Cel główny: Wykazanie znaczenia łączności w gospodarce i życiu człowieka

Cele szczegółowe:

I. Wykorzystanie różnych źródeł informacji do analizy i prezentowania współczesnych problemów przyrodniczych, gospodarczych, społecznych, kulturowych i politycznych

Uczeń:

- odczytuje i interpretuje informacje z map, wykresów i danych statystycznych dotyczące użytkowników Internetu, telefonii przewodowej i bezprzewodowej na świecie.

II. Formułowanie i weryfikowanie hipotez dotyczących problemów współczesnego świata

Uczeń:

- dostrzega związki zachodzące między funkcjonowaniem łączności a poziomem rozwoju gospodarczego kraju.

III. Rozumienie relacji człowiek-przyroda-społeczeństwo w skali globalnej i regionalnej

Uczeń:

- dostrzega korzyści i zagrożenia wynikające z globalnego rozwoju sieci internetowej, telefonii komórkowej.

Terminy geograficzne:

- *łączność*,
- *rewolucja informatyczna*,
- *system GPS*,
- *terminal POS*.

Formy, metody i techniki prowadzenia zajęć:

- praca indywidualna,
- praca grupowa,
- analiza wykresów i danych statystycznych,
- praca z podręcznikiem,
- metoda SWOT.

Środki dydaktyczne:

- podręcznik,
- atlas geograficzny,
- arkusze papieru,
- mazaki.

PRZEBIEG LEKCJI	
I. Część wstępna	
1. Organizacja lekcji	Sprawdzenie obecności. Podanie tematu lekcji. Wyjaśnienie celu lekcji i sposobu pracy uczniów.

II. Część główna	
2. Praca z podręcznikiem	Uczniowie wyjaśniają terminy: <i>łączność, rewolucja informatyczna, system GPS, terminal POS.</i>
3. Metoda SWOT	Podział uczniów na cztery grupy. Na podstawie podręcznika i własnej wiedzy uczniowie wypełniają Załącznik nr 1 . Grupa I – łączność satelitarna, Grupa II – łączność przewodowa, Grupa III – łączność bezprzewodowa, Grupa IV – łączność za pośrednictwem Internetu.
4. Prezentacja pracy przez członków grupy	Uczniowie prezentują wykonane zadania.
III. Część podsumowująca	
5. Podsumowanie	Uczniowie odpowiadają na pytania: 1. <i>Które kraje i dlaczego mają największy dostęp do Internetu na 1000 mieszkańców?</i> 2. <i>Które kraje i dlaczego mają największą liczbę użytkowników telefonii komórkowej i stacjonarnej na 1000 mieszkańców?</i>
6. Zadanie pracy domowej	Wykaż znaczenie łączności w gospodarce i Twoim życiu.

Załącznik nr 1

Grupa I – łączność satelitarna
Grupa II – łączność przewodowa
Grupa III – łączność bezprzewodowa
Grupa IV – łączność za pośrednictwem Internetu

Analiza metodą SWOT

Mocne strony:	Słabe strony:
—	—
—	—
—	—
—	—
Szanse:	Zagrożenia:
—	—
—	—
—	—
—	—

SCENARIUSZ 4

Temat: Skutki eksploatacji zasobów naturalnych

Cel główny: Formułowanie wybranych problemów wynikających z eksploatacji odnawialnych i nieodnawialnych zasobów przyrody

Cele szczegółowe:

I. Wykorzystanie różnych źródeł informacji do analizy i prezentowania współczesnych problemów przyrodniczych, gospodarczych, społecznych, kulturowych i politycznych

Uczeń:

- korzysta ze źródeł informacji geograficznej dotyczących naruszania równowagi w środowisku przyrodniczym.

II. Formułowanie i weryfikowanie hipotez dotyczących problemów współczesnego świata

Uczeń:

- dostrzega związki zachodzące między eksploatowaniem odnawialnych i nieodnawialnych zasobów przyrody a zmianami w środowisku przyrodniczym.

III. Rozumienie relacji człowiek-przyroda-społeczeństwo w skali globalnej i regionalnej

Uczeń:

- prezentuje postawę odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze własnego regionu i całej Ziemi.

Terminy geograficzne:

- *odnawialne zasoby przyrody*,
- *nieodnawialne zasoby przyrody*.

Formy, metody i techniki prowadzenia zajęć:

- praca indywidualna,
- praca grupowa,
- praca z podręcznikiem,
- „burza mózgów”,
- technika „rybiego szkieletu”,
- pogadanka.

Środki dydaktyczne:

- podręcznik,
- atlas geograficzny,
- plansza (lub rysunek na tablicy) przedstawiająca szkielet ryby,
- mazaki,
- masa mocująca samoprzylepna blue-tack.

PRZEBIEG LEKCJI

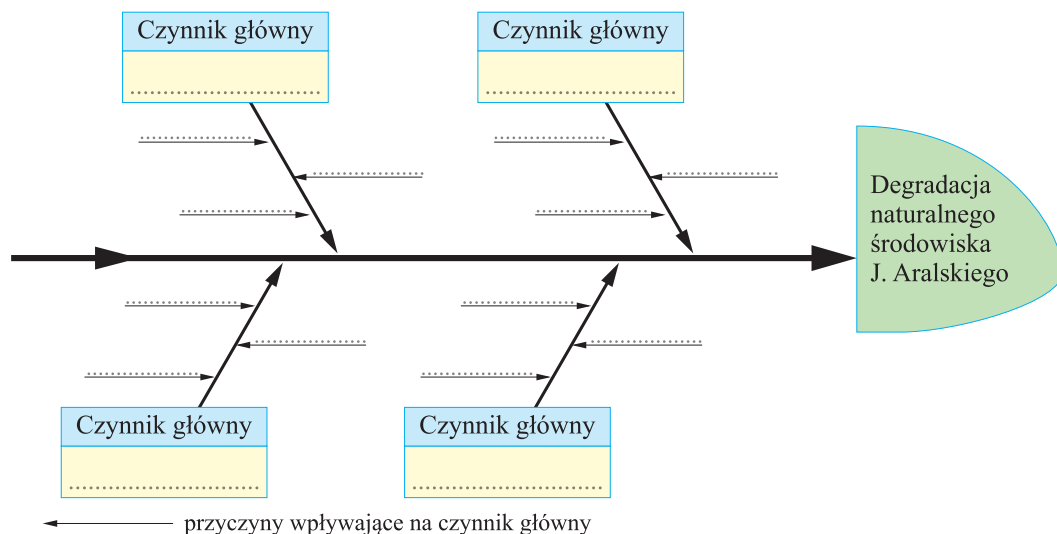
I. Część wstępna

1. Organizacja lekcji	Sprawdzenie obecności. Podanie tematu lekcji. Wyjaśnienie celu lekcji i sposobu pracy uczniów.
-----------------------	--

II. Część główna	
2. Pogadanka	Uczniowie odpowiadają na pytania nauczyciela: 1. <i>Które zasoby przyrody zaliczamy do odnawialnych, a które do nieodnawialnych?</i> 2. <i>Kiedy jest zachowany stan równowagi ekologicznej?</i>
3. Praca z podręcznikiem i atlasem	Uczniowie na podstawie podręcznika zapoznają się – na wybranych przykładach – ze skutkami naruszania równowagi w środowisku przyrodniczym.
4. Metoda „burzy mózgów”. Nauczyciel formułuje problem, nad którym będą pracować uczniowie i zapisuje go na schemacie „rybiego szkieletu” (na głowie ryby)	Uczniowie podają główne przyczyny zanikania Jeziora Aralskiego i cztery najważniejsze umieszczają na schemacie przy liniach symbolizujących „duże ości”.
5. Technika „rybiego szkieletu”	Podział uczniów na cztery grupy. Każda z grup otrzymuje do opracowania jedną zapisaną przyczynę („duża ość”), którą rozwija i zapisuje na tzw. „małych ościach”. Uczniowie dyskutują nad możliwymi przyczynami i wybierają najważniejsze. Zapisują je na paskach papieru i umieszczają przy „dużej ości”. Uczniowie ustalają przyczyny głównego problemu.
III. Część podsumowująca	
6. Podsumowanie	Uczniowie – na wybranych przykładach – oceniają wpływ eksploatacji zasobów przyrody na degradację środowiska przyrodniczego.
7. Zadanie pracy domowej	Korzystając z różnych źródeł informacji, przedstaw zmiany w środowisku przyrodniczym własnego regionu, wynikające z eksploatacji wybranego zasobu przyrody.

Załącznik nr 1

Schemat „rybiego szkieletu”

SCENARIUSZ 5

Temat: Globalne zmiany klimatu

Cel główny: Wykazanie wpływu działalności gospodarczej człowieka na zmiany klimatu

Cele szczegółowe:

I. Wykorzystanie różnych źródeł informacji do analizy i prezentowania współczesnych problemów przyrodniczych, gospodarczych, społecznych, kulturowych i politycznych

Uczeń:

- odczytuje, interpretuje dane statystyczne dotyczące emisji CO₂ pochodzącego ze spalania paliw kopalnych,
- wskazuje regiony świata szczególnie zagrożone globalnymi zmianami klimatycznymi.

II. Formułowanie i weryfikowanie hipotez dotyczących problemów współczesnego świata

Uczeń:

- przewiduje zmiany klimatyczne i ich skutki.

III. Rozumienie relacji człowiek-przyroda-społeczeństwo w skali globalnej i regionalnej

Uczeń:

- dostrzega konieczność działań mających ograniczyć zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego.

Terminy geograficzne:

- *klimat, czynniki klimatotwórcze,*
- *globalne ocieplenie,*
- *efekt cieplarniany,*
- *dziura ozonowa,*
- *kwaśne opady,*
- *smog, smog fotochemiczny.*

Formy, metody i techniki prowadzenia zajęć:

- praca indywidualna,
- praca grupowa,
- metoda zadaniowa – stacje naukowe (mapa mentalna, drzewko decyzyjne),
- dyskusja tematyczna.

Środki dydaktyczne:

- podręcznik,
- atlas geograficzny,
- materiały źródłowe z Internetu,
- kolorowe kartki formatu A4 dla każdej grupy (na każdy stolik po cztery kolory),
- mazaki,
- szary papier na plakat z narysowanym drzewem,
- szary papier na duży plakat – mapa mentalna,
- masa mocująca samoprzylepna blue-tack.

PRZEBIEG LEKCJI	
I. Część wstępna	
1. Organizacja lekcji	Sprawdzenie obecności. Podanie i omówienie tematu lekcji. Wyjaśnienie sposobu pracy uczniów w grupach zadaniowych.
II. Część główna	
2. Metoda zadaniowa – stacje naukowe. Nauczyciel koordynuje pracę, pomagając w sytuacjach trudnych, pilnuje czasu przeznaczonego na pracę w każdej grupie (10 min).	Uczniowie pracują w pięciu grupach zadaniowych.
III. Część podsumowująca	
3. Dyskusja tematyczna	Uczniowie dzielą się swoimi spostrzeżeniami. Prezentują wyniki swoich prac w grupach. Uzupełniają plakaty.
4. Podsumowanie	Uczniowie oceniają wpływ czynników naturalnych i antropogenicznych na zmiany klimatu.
5. Zadanie domowe	Podaj trzy argumenty świadczące o wpływie człowieka na globalne zmiany klimatu.

KARTA PRACY

Korzystając z dostępnych materiałów (podręcznik, atlas geograficzny), wykonaj zadania.

Zadania grupy I

1. Przedstaw mechanizm wzrostu efektu cieplarnianego.
 2. Które gazy i dlaczego nazywamy cieplarnianymi?
 3. Podaj naturalne i antropogeniczne źródła emisji CO₂.
 4. Korzystając z podręcznika, określ tendencje zmian ilości CO₂ w atmosferze.
 5. Ustal, jakie działania należy podjąć, by ograniczyć emisję CO₂ do atmosfery.
- Ustalenia zapisz na kolorowej kartce wg schematu:

Przyczyny wzrostu efektu cieplarnianego

Działania ograniczające emisję CO₂

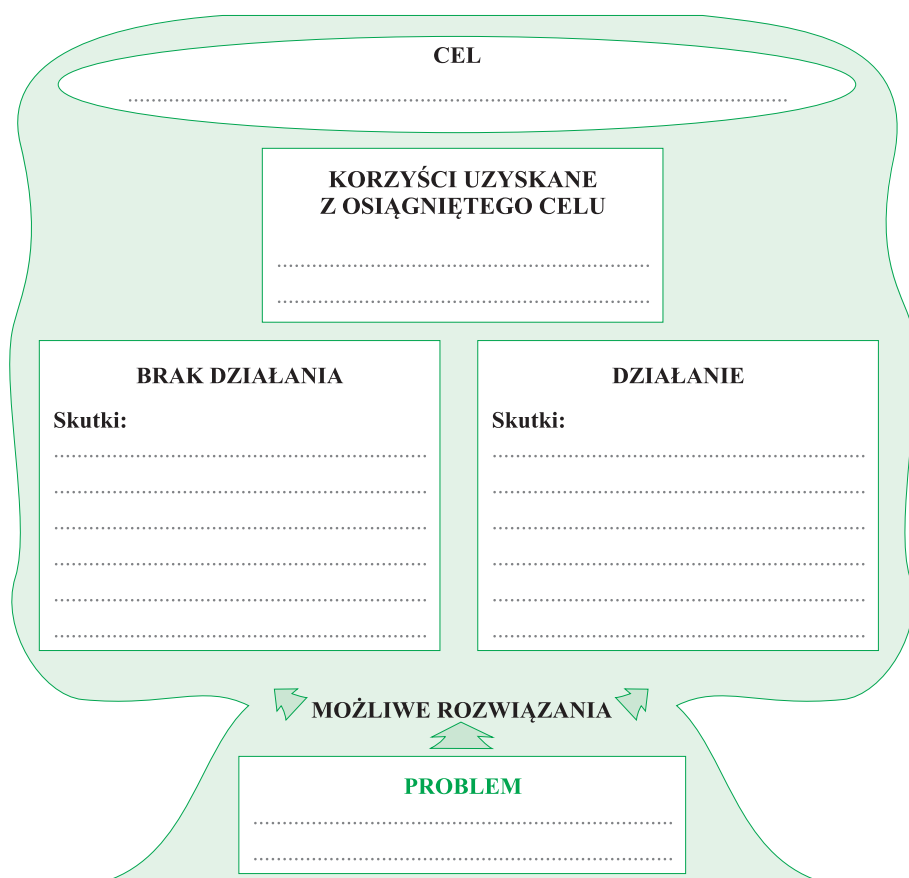
Globalne

Indywidualne

Lokalne

Zadania grupy II

1. Czym jest i jaką rolę pełni w atmosferze ozonosfera?
2. Jakie są prawdopodobne przyczyny powiększania się dziury ozonowej?
3. Korzystając z podręcznika oraz własnej wiedzy, rozważ dwie możliwości działań człowieka dotyczące powiększania się dziury ozonowej. Uzupełnij schemat „drzewka decyzyjnego”:
 - a) w pniu drzewa wpisz problem,
 - b) po lewej stronie wymień skutki zaniechania działań przez człowieka,
 - c) w koronie drzewa zapisz cel, jaki chcecie osiągnąć i jakie korzyści dzięki jego realizacji uzyskacie,
 - d) po prawej stronie wymień skutki podjęcia działań przez człowieka.

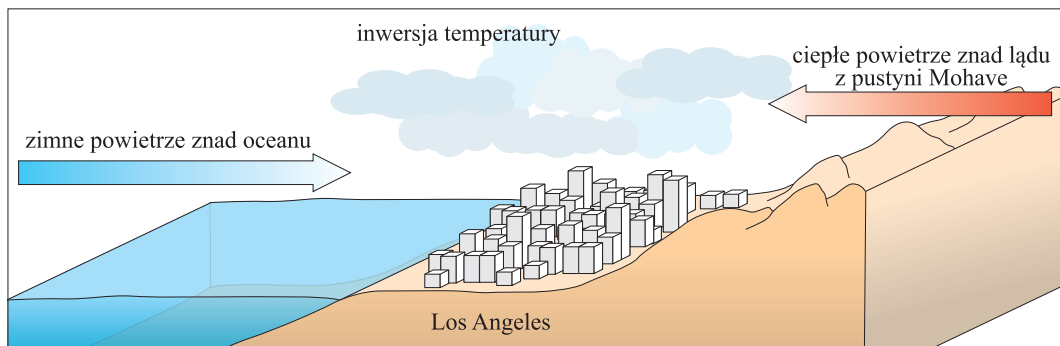

Zadania grupy III

1. Przedstaw na schemacie powstawanie kwaśnych opadów.
2. Jakie zmiany w środowisku geograficznym powodują kwaśne opady?
3. Jak można zapobiegać powstawaniu kwaśnych opadów?

Zadania grupy IV

1. Wyjaśnij, w jaki sposób dochodzi do powstania smogu w Los Angeles w warunkach przedstawionych na rysunku.
2. Jak zjawisko smogu może wpłynąć na zdrowie ludności?
3. Zaproponuj, jak można ograniczyć rozmiary tego zjawiska.

Źródło: Kop J., Wieczorek T., *Geografia część 2*, Wyd. Szk. OMEGA, Kraków 2004, s. 111.

Zadania grupy V

1. Które czynniki wpływają na zróżnicowanie klimatu w Polsce?
2. Na podstawie mapy w atlasie podaj nazwę strefy klimatycznej i typu klimatu, w którym mieszkasz. Wymień cechy tego klimatu.
3. Czy zauważyłeś zmiany klimatu w regionie, w którym mieszkasz? Jeśli tak, wymień je.
4. Które czynniki – przyrodnicze czy antropogeniczne – mają wpływ na zmiany klimatu w regionie, w którym mieszkasz? Odpowiedź uzasadnij.

SCENARIUSZ 6

Temat: Działalność człowieka a zrównoważony rozwój

Cel główny: Kształtowanie świadomości potrzeby wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju na świecie i we własnym regionie

Cele szczegółowe:

I. Wykorzystanie różnych źródeł informacji do analizy i prezentowania współczesnych problemów przyrodniczych, gospodarczych, społecznych, kulturowych i politycznych

Uczeń:

- odczytuje i interpretuje dane statystyczne dotyczące śladu ekologicznego na świecie, recyklingu i stopnia odzysku energii z tworzyw sztucznych w wybranych krajach Europy.

II. Formułowanie i weryfikowanie hipotez dotyczących problemów współczesnego świata

Uczeń:

- przedstawia działania zmierzające do zapobiegania degradacji środowiska i niwelowania jej skutków.

III. Rozumienie relacji człowiek-przyroda-społeczeństwo w skali globalnej i regionalnej

Uczeń:

- wartościuje zmiany zachodzące w środowisku przyrodniczym, mając na względzie zrównoważony rozwój,
- prezentuje pozytywne i negatywne przykłady oddziaływania człowieka na środowisko.

Terminy geograficzne:

- *ślad ekologiczny,*
- *globalny hektar,*
- *ekologiczny dłużnik,*
- *utyliczacja,*
- *recykling,*
- *zrównoważony rozwój,*
- *gospodarstwo ekologiczne.*

Formy, metody i techniki prowadzenia zajęć:

- praca indywidualna,
- praca grupowa,
- metoda „sześciu myślowych kapeluszy” Edwarda de Bono (kreatywne myślenie),
- dyskusja.

Środki dydaktyczne:

- podręcznik,
- kapelusze (wizytówki w kolorach: biały – fakty, czerwony – emocje, czarny – pesymizm, żółty – optymizm, zielony – możliwości, niebieski – analiza procesu),
- atlas geograficzny,
- mapa świata.

PRZEBIEG LEKCJI	
I. Część wstępna	
1. Organizacja lekcji	Sprawdzenie obecności. Podanie i omówienie tematu lekcji. Wyjaśnienie sposobu pracy uczniów w grupach.
II. Część główna	
2. Praca metodą „sześciu myślowych kapeluszy”. Nauczyciel koordynuje pracę, służy uczniom pomocą oraz pilnuje czasu przeznaczanego na pracę grup.	Uczniowie: – pracują w sześciu grupach; każda z nich nad innym ujęciem tematu lekcji (Załączniki od 1 do 6), – po upływie około 10 min prezentują wyniki pracy (czas prezentacji – około 3 min), Grupa 6 zapisuje istotne informacje przekazywane przez kolejne grupy i wyciąga wnioski.
III. Część podsumowująca	
3. Dyskusja nad przedstawionymi wnioskami	Uczniowie zapisują wnioski na tablicy lub w zeszytach.
4. Nauczyciel ocenia pracę grup, wskazuje mocne i słabe strony każdej prezentacji	Uczniowie uzupełniają ocenę nauczyciela
5. Zadanie domowe	Przedstaw i uzasadnij trzy możliwości zmniejszenia przez Ciebie śladu ekologicznego. Wyjaśnij, kiedy Twoje działania będą miały wpływ na stan środowiska przyrodniczego Ziemi.

Załącznik nr 1

Grupa I

Biały kapelusz – FAKTY

1. Przedstawcie w postaci faktów przykłady oddziaływania człowieka na środowisko przyrodnicze (bez formułowania ocen i wniosków). Uwzględnijcie terminy: *ślad ekologiczny, globalny hektar, ekologiczny dłużnik*.
2. Przedstawcie zróżnicowanie śladu ekologicznego na świecie.
3. Przedstawcie dane dotyczące recyklingu i stopnia odzysku energii z tworzyw sztucznych w wybranych krajach Europy.
4. Na podstawie mapy w atlasie *Degradacja środowiska* – wskażcie obszary/kraje najbardziej i najmniej zdegradowane.

Załącznik nr 2

Grupa II

Czerwony kapelusz – EMOCJE

1. Przedstawcie, korzystając z podręcznika, swoje wrażenia/emocje dotyczące relacji człowiek-środowisko:
 - co „kochamy”?
 - czego „nienawidzimy”?
 - co nas „irytuje”?
 - co nam „imponuje”?
 - co się nam „podoba”?
 - co się nam „nie podoba”?

Załącznik nr 3

Grupa III

Czarny kapelusz – PESYMYZM

1. Zbierzcie argumenty potwierdzające ciągle negatywne oddziaływanie człowieka na środowisko. Podajcie co najmniej po dwa argumenty dotyczące ujemnego wpływu na stan środowiska, jaki powodują:
 - rozwój rolnictwa,
 - rozwój przemysłu,
 - rozwój transportu,
 - funkcjonowanie gospodarstw domowych.

Załącznik nr 4

Grupa IV

Żółty kapelusz – OPTYMIZM

1. Zbierzcie argumenty potwierdzające pozytywny wpływ na środowisko zmian następujących w gospodarczej działalności człowieka. Podajcie co najmniej po dwa argumenty dotyczące dodatniego wpływu na stan środowiska, jaki powodują:
 - rozwój rolnictwa,
 - rozwój przemysłu,
 - rozwój transportu,
 - funkcjonowanie gospodarstw domowych.

Załącznik nr 5

Grupa V

Zielony kapelusz – MOŻLIWOŚCI

Odpowiedzcie na pytanie: *Co by było, gdyby...*? Poszukajcie rozwiązań wg własnej pomysłowości.

1. **Co by było, gdyby...** wprowadzono zasady zrównoważonego rozwoju w rolnictwie, transporcie, przemyśle?
2. **Co by było, gdyby...** edukowano w kierunku działań ekologicznych w gospodarstwach domowych, środowisku lokalnym?

Załącznik nr 6

Grupa VI

Niebieski kapelusz – ANALITYCY

1. Przeczytajcie tekst z podręcznika dotyczący omawianego tematu.
2. Wysłuchajcie wypowiedzi liderów kolejnych grup.
3. Zapiszcie ich wypowiedzi w postaci raportu – krótkich, zwięzłych, konkretnych informacji.
4. Podsumujcie i oceńcie relacje: człowiek-środowisko.

IV. Propozycje kart pracy dla ucznia

1. Rozmieszczenie ludności na świecie

ZADANIE 1

Wpisz do tabeli, korzystając z mapy w podręczniku, nazwy państw świata liczących ponad 100 mln ludności. Podaj nazwy ich stolic.

Nr	Kontynent	Nazwa państwa	Nazwa stolicy
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
1			
2			
1			
1			

ZADANIE 2

Wybierz jeden region o gęstości zaludnienia powyżej 500 osób na km² i jeden poniżej 10 osób na km². Skorzystaj z mapy w podręczniku. Dla każdego z regionów wskaż trzy czynniki wpływające na jego gęstość zaludnienia.

Nazwa regionu o dużej gęstości zaludnienia:		
Czynniki:	1.	
	2.	
	3.	

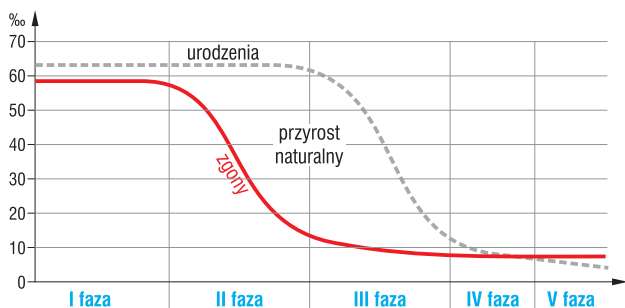
Nazwa regionu o małej gęstości zaludnienia:		
Czynniki:	1.	
	2.	
	3.	

2. Procesy demograficzne

ZADANIE 1

Korzystając z wykresu *Fazy przejścia demograficznego*, wykonaj polecenia.

- Zaznacz kolorem przyrost naturalny dla III fazy przejścia demograficznego.
- Zaznacz kolorem ujemny przyrost naturalny.
- Oblicz wielkość przyrostu naturalnego na początku i na końcu trzeciej fazy.

Obliczenia

Wynik:

Początek III fazy

Koniec III fazy

ZADANIE 2

Na podstawie podręcznika i własnych umiejętności wykonaj polecenia.

- Oblicz i wpisz brakujące współczynniki urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego.
- Wpisz w odpowiednie miejsca numer fazy rozwoju demograficznego.
- Wskaż główne przyczyny zgonów ludności dla państw uwzględnionych w tabeli.

Państwo	Współczynnik urodzeń (w ‰)	Współczynnik zgonów (w ‰)	Współczynnik przyrostu naturalnego (w ‰)	Średni czas trwania życia		Faza rozwoju demograficznego	Główne przyczyny zgonów ludności
				K	M		
Meksyk	18,8	4,5		76,4	70,4		
Hiszpania	10,8		2,4	83,7	77,0		
Szwecja		10,0	1,6	82,9	78,5		
Niger	51,6		36,7	52,0	52,0		
Niemcy	8,2	10,0	-1,8	81,3	76,7		
Indie	24,1	7,5		62,5	60,8		
Afganistan		21,1	26,2	43,0	42,0		
Polska	9,8		0,1	78,9	70,8		

ZADANIE 3

Uzupełnij poniższe zdania.

- W V fazie rozwoju demograficznego średnia długość trwania życia jest niż w III fazie.
- Mały przyrost naturalny jest charakterystyczny dla i fazy przejścia demograficznego.
- Im wyżej jest gospodarczo rozwinięty kraj, tym jest udział chorób cywilizacyjnych jako głównych przyczyn zgonów ludności.

3. Dysproporcje w rozwoju społeczno-gospodarczym świata

ZADANIE 1

Korzystając z zamieszczonej tabeli, wymień nazwy dwóch państw wysoko rozwiniętych gospodarczo i dwóch słabo rozwiniętych gospodarczo. Uzasadnij swój wybór.

Lp.	Państwo	HDI	PKB na 1 mieszkańca	Struktura wytwarzanego PKB wg sektorów (%)		
				I – rolnictwo	II – przemysł	III – usługi
1	Luksemburg	0,852	84 507	1,0	26,0	73,0
2	Tunezja	0,683	7 500	11,6	25,7	62,8
3	Czad	0,295	1 600	22,2	47,2	30,6
4	Australia	0,937	36 226	3,8	26,2	70,0
5	Wietnam	0,572	2 600	19,5	42,3	38,2
6	Uganda	0,422	900	31,1	22,2	46,7
7	Indonezja	0,600	3 900	14,4	48,1	37,5
8	Chorwacja	0,767	8 323	6,8	30,9	62,3

Nazwy krajów wysoko rozwiniętych gospodarczo:

Nazwy krajów słabo rozwiniętych gospodarczo:

Uzasadnienie:

.....

ZADANIE 2

Korzystając z podręcznika oraz atlasu, wpisz nazwy regionów geograficznych bogatej Północy i biednego Południa.

Regiony geograficzne bogatej Północy	Regiony geograficzne biednego Południa
.....	
.....	
.....	

ZADANIE 3

Wymień po jednym przykładzie przyczyn dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego państw bogatej Północy i biednego Południa.

Przyczyny dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego	
Przyrodnicza	
Historyczna	
Kulturowa	
Polityczna	
Ekonomiczna	

4. Główne obszary upraw i chowu zwierząt

ZADANIE 1

Skreśl nieprawdziwe określenia w poniższych zdaniach.

- 1) W rolnictwie intensywnym plony roślin uprawnych są niższe/wyższe niż w rolnictwie ekstensywnym.
- 2) Rolnictwo wysokotowarowe charakteryzuje się mniejszą/większą ilością płodów rolnych przeznaczanych na sprzedaż.

ZADANIE 2

Przyporządkuj podanym regionom rolniczym występujące w nich typy rolnictwa.

Typy rolnictwa:		
■ intensywny, wysokotowarowy	■ ekstensywny, wysokotowarowy	■ intensywny, niskotowarowy

Region	Typ rolnictwa
Nizina Chińska	
Nizina Zachodnioeuropejska	
Niziny Centralne w Stanach Zjednoczonych	

ZADANIE 3

Wybierz jeden z rolniczych regionów świata i scharakteryzuj go według schematu.

Nazwa regionu		
Czynniki wpływające na wykształcenie się regionu rolniczego	1.	
	2.	
	3.	
Główne uprawy		
Dominujący chów zwierząt		
Typ rolnictwa ze względu na wydajność		
Typ rolnictwa ze względu na towarowość		

5. Rozwój przemysłu zaawansowanych technologii

ZADANIE 1

Podkreśl spośród podanych cechy okręgu zaawansowanych technologii.

A. wykwalifikowana siła robocza	B. wydobywanie surowców mineralnych	C. ujemne saldo migracji
D. energochłonność	E. bliski dostęp do ośrodków naukowych	F. duże nakłady kapitału
G. występowanie ośrodków badawczych	H. stosowanie biotechnologii w procesach produkcyjnych	
I. produkcja mikroprocesorów	J. istnienie hutnictwa żelaza	K. produkcja wyrobów spożywczych
L. zanieczyszczone środowisko	M. słabo rozwinięta infrastruktura transportowa	

ZADANIE 2

Wymień w tabeli trzy najważniejsze według Ciebie czynniki sprzyjające i ograniczające rozwój przemysłu zaawansowanych technologii we Francji i w Algierii.

Czynniki sprzyjające rozwojowi przemysłu zaawansowanych technologii we Francji		Czynniki ograniczające rozwój przemysłu zaawansowanych technologii w Algierii	
1.		1.	
2.		2.	
3.		3.	

ZADANIE 3

Korzystając z dostępnych źródeł informacji, w tym Internetu, wymień po jednym przykładzie klastra na podanych kontynentach i określ rodzaj jego działalności.

Ameryka Północna	
Nazwa klastra	
Rodzaj działalności	
Europa	
Nazwa klastra	
Rodzaj działalności	
Azja	
Nazwa klastra	
Rodzaj działalności	

6. Zagospodarowanie regionów turystycznych. Wyjazdy turystyczne Polaków

ZADANIE 1

Wybierz jeden z celów wyjazdów turystycznych, np. Pragę (Czechy), Hurghadę (Egipt), Chamonix-Mount Blanc (Francja). Opracuj wycieczkę według schematu:

Miejsce wyjazdu		
.....		

Położenie
.....
.....
.....

Cel wyjazdu
.....
.....
.....

Dojazd
.....
.....
.....

Główne atrakcje turystyczne
1.
2.
3.

Korzyści z wyjazdu
1.
2.
3.

Zagrożenia związane z wyjazdem
1.
2.
3.

ZADANIE 2

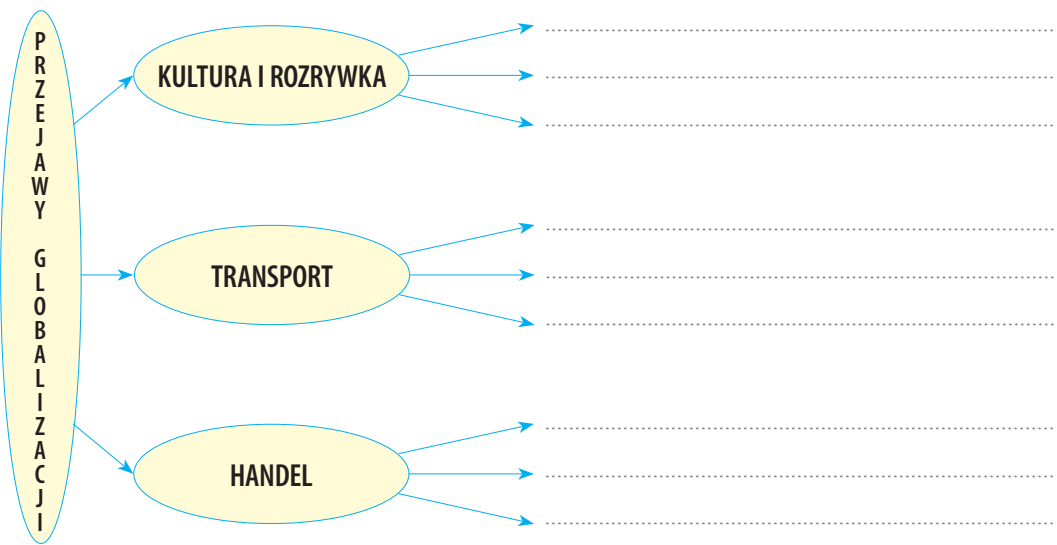
Wymień po dwa przykłady korzyści i zagrożeń wynikających z dużego napływu turystów do ośrodka/regionu turystycznego.

Wpływ dużego napływu turystów	
Korzyści	Zagrożenia
1.	1.
2.	2.

7. Wpływ globalizacji na rozwój regionalny i lokalny

ZADANIE 1

Podaj przykłady przejawów globalizacji, z jakimi spotykasz się w życiu codziennym.

ZADANIE 2

Podaj przykłady przejawów (cech) świata **bez globalizacji** i świata **zglobalizowanego**.

Świat bez globalizacji	Świat zglobalizowany
▪ dużo małych firm na rynku ▪ regionalne zróżnicowanie kultury ▪ ▪ ▪ ▪	▪ wielkie koncerny i monopolistyczne przedsiębiorstwa ▪ kultura masowa ▪ ▪ ▪ ▪

ZADANIE 3

Zadeklaruj się, czy jesteś zwolennikiem globalizacji czy antyglobalistą. Swoje stanowisko uzasadnij trzema argumentami.

Jestem *za globalizacją* / *przeciw globalizacji*.

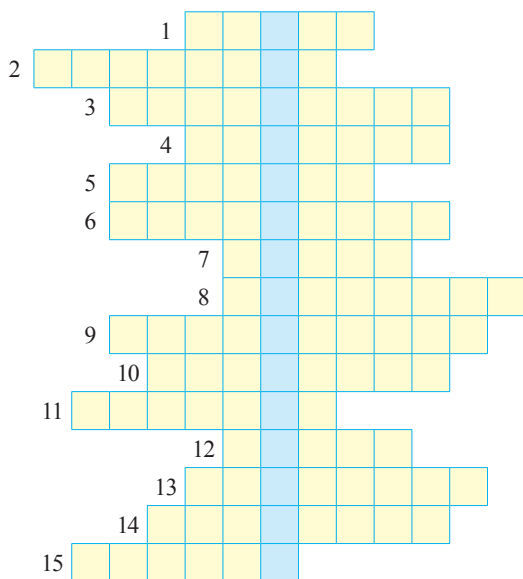
Uzasadnienie:

1.
2.
3.

8. Zmiany na mapie politycznej świata

ZADANIE 1

Na mapie oznaczono cyframi 15 państw. Wykonaj polecenia.

- Wpisz do krzyżówki nazwy państw, oznaczonych na mapie kolejnymi numerami.
- Podkreśl kolorem nazwy państw powstałych po 1989 roku.
- W którym roku proklamowało niepodległość państwo stanowiące rozwiązanie krzyżówki?

Data:

ZADANIE 2

Skreśl w zdaniach określenia nieprawdziwe.

- W wyłącznej strefie ekonomicznej państwo *sprawuje suwerenną władzę/ma prawo do zasobów żywych oraz bogactw mineralnych znajdujących się pod dnem morza.*
- Traktat Antarktyczny: *przewiduje, że Antarktyda może być wykorzystywana tylko do celów pokojowych/dzieli Antarktydę na strefy wpływów różnych państw.*
- Najmniejsza liczba państw istnieje w *Australii i Oceanii/Ameryce Południowej.*
- W Indiach dominującą religią jest *buddyzm/hinduizm*, a w Pakistanie i Bangladeszu *buddyzm/islam.*

9. Skutki eksploatacji zasobów naturalnych

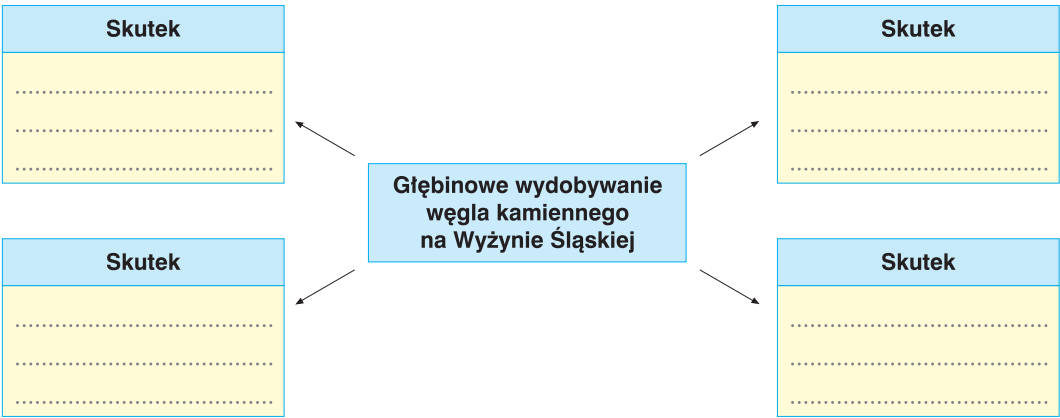
ZADANIE 1

Podaj po jednym przykładzie zmian w środowisku przyrodniczym wywołanych wymienionymi rodzajami działalności gospodarczej.

Lp.	Rodzaj działalności gospodarczej człowieka	Przykład zmian w środowisku przyrodniczym
1	Eksploracja odkrywkowa złóż mineralnych	
2	Budowa kopalń głębinowych	
3	Emisja CO ₂ , SO ₂ , SO ₃ do atmosfery	
4	Zanieczyszczenia wód rzek i jezior	
5	Nadmierne nawożenie gleb	
6	Wycinanie drzew	

ZADANIE 2

Przedstaw na schemacie skutki głębinowej eksploatacji węgla kamiennego na Wyżynie Śląskiej.

ZADANIE 3

Uzasadnij – podając trzy argumenty – potrzebę zachowywania naturalnej równowagi w środowisku przyrodniczym.

Uzasadnienie:

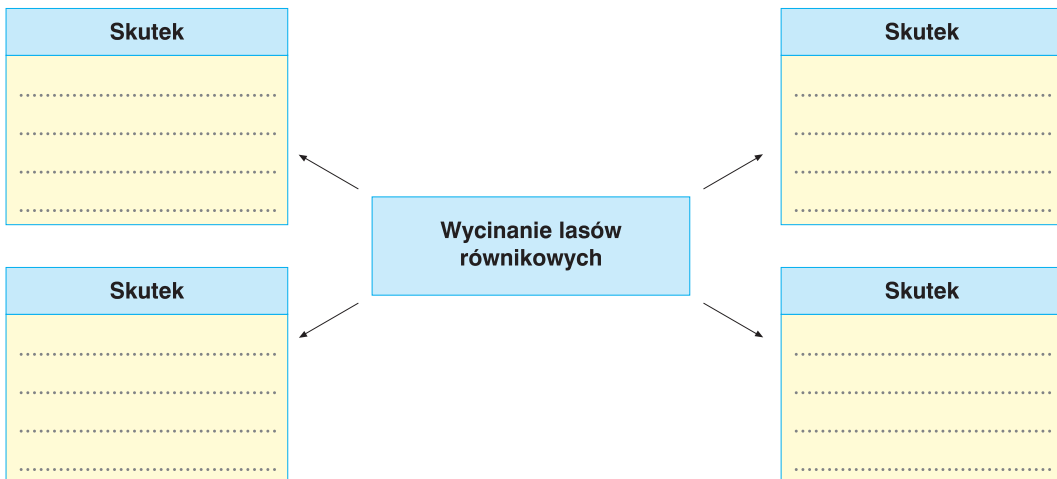
- 1.
- 2.
- 3.

10. Globalne zmiany klimatu

ZADANIE 1

Wykonaj polecenia.

- a) Uzupełnij schemat dotyczący wpływu wycinania przez człowieka lasów równikowych na inne elementy środowiska przyrodniczego.

- b) Wyjaśnij dlaczego problem wycinania lasów równikowych dotyczy mieszkańców całej Ziemi. Wskaż trzy argumenty.

1.
2.
3.

ZADANIE 2

Skreśl nieprawdziwe określenia w poniższych zdaniach.

- 1) Warstwa ozonowa występuje w *troposferze/stratosferze*.
- 2) Wzór chemiczny ozonu to *O₂/O₃*.
- 3) Ozonosfera *przepuszcza/zatrzymuje* promienie ultrafioletowe.
- 4) Głównymi gazami odpowiedzialnymi za niszczenie ozonosfery są *freony/azot i wodór*.
- 5) Efektem powiększania się dziury ozonowej jest *wzrost temperatury powietrza na Ziemi/wzrost zachorowań na nowotwory skóry*.